

Өртенлань Az.

І. Т. ЧАГОВСКИЙ ИЛИ БОСНОВИКА
УНИВЕРСАЛНИИ НАСТАВНИИ ЦЕНТРА
— ДЕНОВОСТАНИИ

Ї
M
I
P
C
B
R
L
A
B
L
A
P
O
E
M
A
L
A

Qaracaj oblnasizdat
Narsana—1934 ç.

Аз. Уртенов

СБОРНИК
СТИХОВ И ПОЭМ

Кар. 254-1

Карачаево-Черкесская
ОБЛАСТНАЯ
БИБЛИОТЕКА

Карачаевское облнаиздательство
Кисловодск—1934 г.

Qalamъm bla tefterime.

Çaş çyrekde wörkgen tolqunla
Qajnav-qajnav sajqaloqan sajn,
Tolqunlaqda çyr soqqan qylla
Çaşavdan çyr-kyv alqan sajn:

Tögylelle saña tetterim
Çyrlarъmъ em asylarъ,
Tamadyla saña biremlev
Asъ çyrlanъ tamçylarъ.

Sen ceri qılanı kertini-xaqnъ,
Xaq çaldı birincilini ai,
Talatma vajqı oqsuz xalqnъ,
Artıqlıqda qarşylan, qadal.

Men çazarma çazyloqan saqda
Bu suvdan men qanmam, qamamam,
Qadal sen hej qamiş wuvunda
Sъzla sъzqan qançal qalamъm!

Alaj ete çol ajyrdansa,
Çaşav volub saña bir kyzgy;
Terslikge çalqa qajyrdansa,
Xukmu etib tersge em tyzgel..

I. Çañ kolhoz çaşavoja.

Biz ɵseviz.

(Kolhozcu çaş tɵlyny çыгь)

Biz ɵseviz çañ çolda
Em çeңeviz xar işde,
Сасратавыз сытавлань
Kolhoz усун кыреşde.

Bu кыреşde отпор verdik
Туşманлань вагьна,
Өлыр udar капиталнь
Entda qalqanлагьна.

Qьзы urluq sevgenbiz viz
Kolhoz savanлагьна,
Çav dertlidi kolhozlanь
Mылкуне, mallарьна.

Tozrav bitdi çahil molla
Eskilikni saqьна,
Tiş qьsad ol kollektivni
Çeңilmez vajraqьна.

Klass aңь kolhozcu xalq
Tuşmejd din tuzaqьна,
Baguşxa kyreldi molla
Өmyrle uzaqьна.

Qавьr qазьv kɵmduк dinni
„Kaf“-ьна „lam“-лагьна,
Hajda, tɵly, çañ çolnu
Çañ xorlamлагьна.

Mиң bereket Lenin akga
Bizni saqajtxaьна,
Biz ɵgyncy tyz vollarьvuz
Leninni ajtxaьна.

Kolhozcu udarnikni yrb.

Batmaq  myr ketse, da
K b vatmaq  kevs  da,
arblaqda a  k n
Tuvuv pugyn sevse da:
Alq n k v „berc vuzlar ”
X rs tatvuv tuzlar 
Tuvelek eriv ketmejd,
Turad talaj  zlar .
K reme men xar i de,
Har i  usyn kyre de
Alq n vla endide—
Tav va xal q teni de!..
Alq n viz q jnalaek,
Bajda v dyr salaek,
Cekek tolu ter t ksek,
„Solpu” xajyr alaek.
a av vizge zar edi,
olu s  yl—ar edi,
ar  k n —qara ,
K suvuvuz tar edi.
er tavmaek syyrge,
Uj tavmaek kirirge.
 rlyk—vajdal.. A vizge
Qajda k n kerilirge!?
ar lyq unuqaed,
Ol tyvde tunuqaed,
Bajlyq an  talarlaj
yz mi  surum s qaed.
eri usyn albar v,
Bajda alqansa  va v,
Qan iceed, teri i
Qai -qai  qova v.
Eskilikge ajlan v,
Suratlasa  ojlan v,
K z all nda atad ol

Çapъvarca sojlanъв,
Çyregiң kыjse çapъв,
Хаққа zorluқnu тапъв,
Çоқ söz aјтыр мадағъң,
Vlastъm dev tajaпъв;
Işsiz vajпъ qarпъ „maj“,
Işci çarлъ aјпъmaj,
Qaldъm aпъ tyрmeden
Başxalъođъп aјpъmaj!
„Çaşav“ etdik viz vыlaj,
Өsdy hamaп kulak—vaj.
Bizde çaşav ovdan-ov,
Axсъnaek toxdamaj.
Çarлъ volsaң halsъzen,
Taşсъnaeң—„nalsъzen“,
Çer surumtuп bir vajqa
Çalqanmaj amalsъzen.
Esimdedi „Temir-tyz“
Anda caldъm vajqa kыз.
Malъm—eki inegim,
Çоқ ed mende at ögyz.
Vajda көв mal, çыlqъ-taj,
Көв nөger tartъved vaj,
Men da „mal nөger“ volub
Turdum anda talaj aј.
Çarлъльqпъ халъnda
Eki—yc mal allymda,
Kyreşdim em çulqundum,
„Nөger“ atъ qallymda.
Vaj bla çarлъ nөgerge
Durus tyld „nөger“ derge,
Bu vajqa oң vermekdi
Çarлъlanъ çegerge.
Bar ed anda çalсыla,
Işge qurc—taçalcala.
Nөger atlarъ volub
Talaj çarлъ malсыla.

Bajed qoşnu iesi
 Tamada da ol kesi,
 Çaqasъna sъjъnmaј
 Çav culaqamca çelkesi.
 „Ber!“-ge qъzqancdan anъ
 Qасъv qalaed qanъ;
 Kөv sъnadъm men anda
 Tyrlу mexanikanъ.
 Malъn kytgen—çalсъla,
 Malъn etgen—çalсъla,
 Bajqa mal, mylk quraqan
 Em yjretgen—çalсъla.
 Qъş da turdum men anda,
 Turub saraş zamanda;
 Çassъqa çete edik,
 İşlev qъş vuzlaqanda.
 Hse da taş taşьrqa,
 Çoqed ev davlaşьrqa;
 Boş taqıqa tavmaed
 Çalсъ vaşьn qaşьrqa.
 Ol zorla, ol tözümle
 Ketmejdile көzymden,
 Anъcun ozalmadъm
 Saqъnmaјьn sөzymde.
 Ozqan çыllada bir kyz
 Nөger bolduq, dedim, viz,
 Bыlajqa da bir kesek
 Oјlaşьqьz tenle siz:
 Kece kyn da qadalъv,
 Kece calqьzda qalъv,
 Kөv bicen etgenek viz,
 Bolqan qarъvnu salъv.
 „Mal nөger“ ed atъvъz,
 A tutxan muratъvъz
 Başxa edi, nөgerge
 Kelmeed bir zatъvъz,
 Xalqa qarav oјlansaң,

Teñşdirseñ, vojlasan,
Biz da çalçyla edik
Тав ајтдырмај қојмасаң!
Çaşm da keliv anda
Ekev işledik aña,
Қыяпывзыль ашав
Almaj qojdu сырт санңа.
Baj birer сыltav тавъв,
Bicen хақтыъ қавъв,
Çuljalandy miñ tygly,
Har zatny „vaşyn çavъв”.
Malyt—eki inegim,
Aşaqanym, icgenim—
Ma vy voldu qylynym,
Sav calqyçь vicenim.
Baj ösdy örlev tavqa,
Çarlyla tyşdyk avqa;
„Siz nøgersiz” dev qojdu
Хақ ашавқа сыltavқа.
Tört—beş çarly çylylyv,
Baj castkaqa çajlylyv,
Işlej edik ter төгүв,
Вогвајъвзы çylylyv.
Baj çarьды, çaşnadь,
Bir malь ачаşmadь,
Meni халым ovdan-ov,
Alçadym es taşladym.
Kөв ајлапыв, çegiliv,
Товуқлапыв, çygynув,
Uzaqlaşдым vajdan men,
Qanly tuzaqьny biliv.
Işlev klass qalььqa,
Burduq any malььqa;
Tozrav kesim, çaşavum
Tevmedi сырт allyna.
Tatдым ol halny uvun,
Oңmad „urluq atьvum“,

Encilikde işlevny
Тавмадым бир татывун!..

Çaңыьq çaşnav keldi,
Eskilik keң kyreldi,
Çarь көзу ьşarьв,
İşleribiz tyzeldi.
Zordan azat belibiz,
Ucunady көlyvuz,
Klass çavnu keң urub,
Kolhozlaşad elibiz.
Kulak quturub, şaşьв,
Çyz-miң fitna ojlaşьв,
Çaңыьqнь cьrmarqа
Kyreşed qaçavlaşьв.
Çav fitnaqа saqbьz viz,
İjisinden vilebiz,
Qarşcььqьп uatьв,
Xaman begij keleviz.
Lenincilik kyreşde
Өrlyk aldьq xar işde,
Klass çavqа qajda kyc
Bizni çenerlej kycde!
Çuqsa çavnu inneti,
Cьqmajd kolhoznu veti,
Gudu, çalqav, erincek—
Varь çavnu egeti.
Kollektivde kolhozda,
Nögerlikde ne sozda
Erincekge, çalqavqа
Orun çoqdu ne azda.
Bav-vaşxa kolhoz saqьm,¹⁾
Udarniklik—vajraqьm.
End çaңьca işlevny
Xar çoldan da sajladyм.

¹⁾ Zamanьm degen maqanady.

Kolhoz çasavqa kirsən,
 Taçal işle ansь sen:
 Çerge encilik „en“ çoq,
 Kolhoz çerl—daңyl ken,
 Kollektivde kyc ullu,
 Bereketli, melxumlu,
 Çardam, çaq var!.. Qalmajsa
 Сьввајьв kesin қылы!..
 Kollektivni qolunda,
 Klass kyreş çolunda
 İşleneme yreniv,
 Чаңь şartda, volumda.
 Bu kyreşde çarьla
 Хорлав örlük aldьla.
 Klass anda сьньқьв
 Kolhoz tamal salдыla.
 Kulak udub keserge,
 Malнь qojmajd өserge,
 Çer тыnajды, kyreşed,
 Isni ijerge serge!
 Ань qolu gududu,
 Халқнь аңа udujdu,
 Халеклик сальв mylkge,
 Көв mal сьraf çojdurdu.
 End çoq kulakga çaşav,
 Кісі қьльпын ашав,
 Baş ақыль-inneti—
 Malнь сьrafха вошав.
 „Mal kytmegiz“ deјdi ol,
 „Kөв etmegiz“ deјdi ol,
 Чаңьльқнь тамьғын
 Üzerge dev sozad qol.
 Çalsь, çarь urunңan!
 Şaşma klass çoluңdan;
 Kulak çegiv, қаньңь
 Qujub kelgend burnuңdan.
 Bolma arsar ne mual,

Çaңыьqqa çyrek sal!
Saңa em tyz çol kolxozd,
Xaq çaşavqa old tamal!
Eskilik—qutsuz çazlaj
Ketdi syjymy azlaj;
Ol çaşavda çoqed çol,
Biz vajqa aş volmazlaj!..
Çaңыьq çaşnajd çaңыь,
Bizni көк end çav çarыq;
Lenin —nyr fonar vizge,
Kimd tyz çoldan alçarыq!
Çavqa qajnav qanlarы,
Tyz çoldad adamlarы,
Kolxoz көкge qonmazla
End dinni tubanlarы.
Çajыьq erkin em qышыьq,
Qыral bered voluşluq,
Biz kolxozda miң tyrly
• Qыжыьqdan soluşduq.
Tavxa tergev vaşыna,
Kolxoz aldъ maşыna,
Traktor keldi, saldъ
Qalaçykny. qaşыna!
Daңыь tyzlege varыь,
Çerni vaurun çarыь,
Çeңiv ycyn işlejd ol,
Çerden qaiş qovarыь...
Çeңiv plan salavыьz
Em ғысхыь volavыьz,
Kolxoznu qucaqыьna
Urunqanla tolavыьz.
Udarniklik—işge çan,
Soserişiv —klass an,
Elted bizni xorlamqqa,
Atad vizge çaңь taң.
Işi varыь—aşыь var,
Çalqavlaqqa kolxoz tar.

İş kynuny tolu al,
İşin-қылыпн қadar.
Em ваş—іşlevd erinmej,
Тушман сөзге терилmej.
Biz bildik „іgi çaşav
Boşunaқа verilmejd“.
Bizge nasъv bergен қol,
Kollektivdi, şoxum, ol,
Mal em bitim өserge -
Kolhozdu em erkin çol.
Мыңа çyrek verdим мен,
Kollektivge kirdим мен,
Insan халль çaşavnu
Kolхозлада көрдym мен.

Kolhozқа-artelge.

Çarль халқ erіşiv,
Өçeşiv el-elge,
Kirejik birleşiv
Kolhozқа-artelge!

Eşt! Endi „kommuna,
Kommuna!“ dejdile
Өmyrle воjuna
Ezilgen ellile.

Ara mylk kerekdi
Insanla uluna,
Salaјьq çyrekni
Ань кең çoluna.

Oldu берс қollань
Тувlykден сьqарыьq,
Кулакнь, mollань
Hallaгьна тарыьq.

Esgi tamьrlarь
El mylkny qurusun,
Şkьrna tuarlarь
Zavodxa burulsun!

Bajnь ters innetin
Bojav valсьq kөлge,
Bursun çarь betin
Kolhozqa-artelge.

Tatdьm men enci mylk,
Uvdu uv çьlandan
Anda—ezivcylyk...
Vaj!.. qorqama andan!

O! xalqнь uatьv,
Közge qan tőkdyrды,
Çarьнь sarqaltьv,
Kevdiriv, bitdirdi!

Hej urunqan elli!
Terilme oq—„solqa,“
Qatь et da belni
Сьq, çөңer хаq çolqa!

Qьзы ant vereviz
Өceşiv el-elge,
Kirdik em kireviz
Kolhozqa-artelge!

„Endi malcylbqñ problemasý, tynene çetiýmlik vla tñndýrýlojan myr-zev proble.ç qalaj edi ese, allaj birinci kèzyuly problema voloqanýñ kèrymde tutub, vytev partija, vytev vizni qulluqçularýbýz, partijaly emda partijalybýzla malcylbqñ işin kesi qollarýna albrçja vorcludula“.

(STALIN)

Malcylanb 1-ci oblast sjezdlerine.

Esge.

Bu roemanb men, Qaracajda malcylanb 15-ci sentjavrda saqýlojan (1933 ç.) 1-ci oblast sjezdleri vara turub bir-eki kynlyk zamannb icinde çazqan edim. Nazmu sjezdni axýb syremde delegatlanb keslerine oqulur muratda çaraşdýrýlojan edi, stili da any kèrgyzyv turadb.

Nazmunu vek az tyrlendiriv vla vasmaqja ije-me, Qaracajnb usloviesinde em vaş orunnu tutxan —socialist malcylbqñ usynden çýgýlarýbýz xajýr-ly-suqlanc nazmula tuvduvurlaryna men bu qýjñsý-çým vla azda tolçok veralsam—muratýma çetgençe sanar edim.

Ө. Az.

Biz vorcluvuz tav malcъьqъь
Aloqъь sanъь syryv çeterge—
Çe iv azdъь, viz tьjъьşlъьvъьz,
Syryv çetiv, ozuv keterge.
Kollektivded ösymge qarъьv
Em malъь aloqъь vağъьv çolu,
Malъь sanъь tarqajъьvunu
Bъjъьl volsun em axъьr çъьl.

I.

Kolhozcu, urunqan malcъьlaqъь.

Çытхъь,
 cъğъь
 quşnu tyvynde
Kөв өмүгнү
 közleri avlu
Bolub, azatlъьqъь
 termiliv
Kelgen
 çalcъь
 unuqqan tavlul
Sovet onov
 tuvqanqъь deri
Berc sanlarъь
 bolub vuqovlu
Bygynny
 erkinlikni kysev
Taralqan
 oңsuz,
 çarlъь tavlul
Ol dunjany
 tar çollarъьnda

Съль емда вақалъ сjezd,
Сал ғырсыңа es, минутха төз;
Артық болмаз дев оjлашам,
Озқанладан аjтсам еки сөз.
Көв зорлуқла биз саjnaj edik
Мындан бир вөлек ғыль алқа;
Байла, дурқуcula—kulakla
Тergeв бизни хajванңа, малқа.
Çулqaelle siz җарль халқнь
Azav тишти бир вөлек иtle,
Кун көрмеj edile унуқув,
Бизни кивик уақ milletle.
Төрт сулqаньв төртгыл сij қамси
Тije edi җаqsьз җазьqоја;
Урунңан халқ төвлene edi,
Ашав волув вajoја-вазьqоја.
Оl заманда қажь атсаңда,
Көзлерине хар зат tik edi;
Ғарль халқоја бу ушқоллань
Ешикleri сырт etik edi.
Ғарльоја җақ, қонуш җоқ edi,
Кесинмексиз—миңлев берс қолла,
Biteliv edile вагьсь
Byгyn биз тавхан бу кең қолла.
Талаj миң desetina җерни
Бир вай қолунда кyclej edi,
Миңлев елли бир ел җерсиз
Аңа уруна işlej edi.
Тавмаj edi җарль уj ьсьқ
Уақ уjdegisin төгерге;
Qurajalmaj өмыр iheed
Eki uанькнь җегерге.
Тавмаj edi ol бир қол ажа
Сақль җерни urluқ сальqоја;
Тавмаj edi ol таş catlada
Бир львььгьльқ вичен сальqоја.
Ғetermi кусымден санарqа

Barın ol çanvar qıylıqları;
Ol közyvde çarlıla cekgen
Zalimlik-zorluq ıylıqları!?
Bu xal işci-urunğan xalqı
Qan kyreşge qolun saldırdı;
Bitdi tözımleri, alaqa
Revoljusion qan aldırdı,
Sıqdı ot, toldu çanıvuldan
Eresejnl is özekleri;
Bu otdan mıdx çiltin aldı
Özekni ezilgen cekleri.
Qarşcı volub cıdajalmalla
Bu toluqınğa vajla em aqla;
Qan dıgalas etiv başlalla
Ellede mollala, kulakla.
Onov ma sizni qoluquzqa
Tyşdy—ışci xalqı qoluna,
Sovetle boldıla qurc buruv
Zalimlikni kirpi çoluna.
Sovet vlast qolun uzatdı
Bu çurtlaqa, bu özenlege,
Savqa verdi, mıñ tyrlı savqa
Bizni kırık ezilgenlege:
Endi vygyn, hej urunğan xalq,
Biz erkinbiz ucıan quşdan da,
Biz kyclıvyz em qarıvlıvuz
Bygyn temirden da, qurcdan da.
Tört sanınlı xurlıqun tavmaj
Ol zamanda alaj turqan xalq,
Endi ma al saña azatlıq,
Çatma sırtıñdan, tur öрге qalqı!
Zaman tardı, vaqalı tavlı,
Eskertivny men көv sozmaıym,
Atlav ma vygynge kelejim,
Anı andan arı çazmaıym.
Sizde qajsı çarlıd cekmegen
Ol zamannı çılan til uvun,

Qajsъ çalsъd dejsiz tatmaqarı
Ань ась kykurt tatъvun!..

Көв çarлыьqдан сөleşинди
Bajamlandъ har vorcnu varъ,
Qarajьq end qalaj varalla,
Qьralнь mylk kampanijalarъ.
Ma qaraqьz, көz allьbьzda
Taqьlqand ullu kызgy qaqьt:
Betine yc tyrlы tyrsynny
Alqand,

Ус tyrlы vojav çaqьv.
Bir qaumnu

Ушатxand çerge,
Bir vөlekni

Көклеге taqьv,
Bir qaumlanъ uradъ ol,
Tyrtedi

Буqularьn qaqьv.
Мында varla:

çiger çyryş vla
Çyzny vaşьndan atlaqanla,
Мында varla:

мырдьда çatъv
Bolçar salamнь otlaqanla.
Мында varla:

qьзыl nyr seviv
Al saflada
otun alqanla,
Keslerini

taçal atlarьn
Maxday kitavlaqa salqanla.
Ajhaj-ajhaj, vьla planqa
Klass көzden
aqьl vөлgenle,

Klass aqñb
bileb,
çitileb
Klass çolda
işlej bilgenle.

Ань усун
tolqandь alaj
Ala alqan борс улуслери,
Ань усун
bolqandь ylgy

Qalqanlaqa
etgen işleri.

Mında varla:

çaşil vojavqa
Kөmyb vetlerin көgertgenle,
Alqa tolu atlam salalmaj,
Tesuqa, murukgu etgenle.
Seirmedi vьlaqa oqaj
Bel qatdьгьv viraz tururqa,
Xonşu çigerlege tьrmaşьv,
Şo çyzcykny vojnun bururqa.
Ex... muxolluq... aman zatdь ol,
Qojmajd alqa atlam sermerge,
Tьjqьcdь ol kьltyrylyrge
Oqarьqa, mijikge, өрге!

Mında varla:

ma... ycyncyle
Tuv... qararqa көлүң da varmajd,
Qajsь şoxdu

tьnc qallьq vu hal
Ань çyregin eki çarmajl..

Nek көgerdiң,
udarnik Axmad?

Sen'a,
çanñb
çartьсь
Qasьm?

Maxdajalmaz nazmum alanь,
Qoj alanь tusman maxdasъn!
Meni nazmum

klass nazmudu,

Men xomuxxa vermem nazmumu.

Kim erincek, kim muxol ese,

Ol—şox tyld maņa, vilsin munu.

Ojlaşama, aңыlamajma,

Nedi vьlanь innetleri.

Kөrcygyz bu qara tyrsynny,

Бjльq vojav alqand vetlerin.

Bir sorajъm

ij çuqlav vla

Bu zamannь

borcu tolurmu?

Taş maqaqa miniv erişiv

Carsxa сьqoan adam volurmu?!

Ex... klass çav —

ceget çanvar,

Çuqlamajdъ anь көzleri,

Işbizge сьrtav volurqa

Uvlanъandъ işi, sözleri.

Kyreşedi ol ne vla da

Çaribь xalqнь көzyn çavarqa,

Çav kerekdi bizde qavşalьv,

Mulxar volub ornun tavarqa.

Sovet vlast çaribьqa—qanat,

Kycmy kerek? Ölcesin verir,

Soңra var sanьць sal etiv

Tursaң, saңa kim da netellr?!

Klass aңsьzibьq vaş curumu

Vьla çav qarmaqqa tyşgenle,

Ma anьsyn vьlaj qaralьv,

Moralqьncь kyjgen bişgenle.

Borvajьbcad mьnda klass çav,

Sьnmaqancadъ myjyzleri,

Majna mor tyrsynny icinden

Çытырайды çавну көзleri.
Men başxa sьltav varmьd dejme,
Başxa curum men көralmajma,
Kim ne dese desin, soxla, men
Өzge kesamat beralmajma.

Bolşevik sөz ol—ullu sөzdy,
Çaramaz anь voşxa ajtьv,
Ol işci klassnь sөzydy,
Сьrt kelişmez anь qьjsajтьv.
Bolşevik ьşandьrmaz voşxa,
Ol sөz verse—çoq talьv-arьv!
Ne qьjьn iş

tursa da alda,

Anь өлyv

nedə vaçarьv!

Bolşevik vorc volub salьndь
Bizde bicen calьv mal aşxa,
Berilgeni

marda etilib,

Minle volub çyz otuz veş ga!

Partijanь emda qьralnь

Tolturubuz dev ьşandьrdьq,

Sos өceşivny keңtin çajьv,

Udarniklik otnu çandьrdьq.

Dyn-dynjada

çoqdu сьrt bir iş,

Qolqa alьv

biz vaçarmazlьq;

Çoqdu ne vuruv, ne bir тьjqьc,

Buzuv,

сасьv

biz çol

çarmazlьq!

Erişiv bolşevik çoruqda

Bir sermemde qovardьq anь,

Ытыrladan qьrқ kynny alqa

Bicen boldu ga-lanь sanь. .
 Amma bizge tamam tyjyldy
 Bir vicende ucunub ketiv,
 Bir işde xorlavça quanьв,
 Ekincide тыncajьq etiv.
 Bicenni planь tolqandь,
 Ol çolda savan da orubuz,
 Munu izlejdi bizden endi
 Daqьstan bla dogovorubuz.
 Çetişimli işle vardьla,
 Amma entda көvdy vorcubuz;
 Malнь көвеjtivde işьbiz
 Qalajdь, ma anь sorcuquz!..
 Bajam volsa, kerekdi sizge
 Malнь allьna uruv çolu;
 Malнь sanь tarqajuvunu
 Bьjьl volsun em axьr çьlь.
 Biz vorclubuz tav malсььqпь
 Alqьn sanьn syryv çeterge,
 Çetiv azdь, viz тыjьnşььvьz
 Syryv çetiv, ozub keterge.
 Qarnaşььvьz Daqьstan bla
 Sosөceşiv begimibizde
 Malнь sanьn өsdyryv çolda
 Qatь vorcla salьnqand vizge:
 „Qacxa tuarnь—91 miq
 Atlanь—18 miq 3 çyz,
 130000—uaq ajaqlь—
 Bьla varь volsunla semiz!“
 Ma vaqalь urunqan tavlu,
 Ma vizni volşevik өcyvuz,
 Ma vu zatxa salьnsa kerek
 Bizni qarьvubuz, kycubuz!
 Hej kolhozcu urunqan tavlu,
 Munu bil, azvardan esge al,
 Qьş çьlь çatmaqа kirmejin
 Qalmazqa kerekdi sьnar mall!

Buzovlanь em tanalanь
 Har minutda qoruvla, saqla;
 Har vuzovnu balañ kibik syj,
 Har telyny semirt em saqla!
 Burun esgi em unku çolqa
 Çaramaz vizge salьrqa voj;
 Buzov tajaq cьqsьn ortadan,
 Doloj, vuzov tajaqnь doloj!
 — Esgi tarьq em çersiz çaşav
 Qaracajdan endi erekdi,
 Anь mal mylky øser ycyn
 Çañ çolda işlev kerekdi.
 Bizde myrzev syrgre çer var,
 Bizge kerek—etim nøgerle,
 Øsym ycyn har bir zat qolda,
 Qatdьrьqьz belni, çigerle!
 „Kulak xaparlaqa es vølmek,
 Tьnlamaq çalqanqa, çoqqa,
 Alqa varmaqьrqa zarandь,
 Bu qalьrqa kerekdi“ (Lokga).
 Çavnu søzy tutuş fitnadь,
 Ujrevge zarlanьv bişedi,
 Ne osal maqana tavsa da,
 Xaparqa salьv kyreşedi.
 Nøgerlik urunuv degende
 Qaçavlaşdь, ol qarşcь vardь,
 Qьrqa adamnь tyvune çьjqan
 Çuvurqan var—xapar cьqardь.
 „Tьşьrvla end voş volsunla,
 Tьvьr taşdan, vilek quvuşdan
 Ømyrleri cьqmaj ketedi,
 Qazan-cojun, savij çumuşdan!
 Munu ycyn jaslile qurav
 Kerek volad“ dev onov cьqdь,
 Bu onovnu cьrmarqa kulak
 Ne ajtxanь ol vek acьqdь:
 „Bermegiz siz çaş savijleni

Meni җыгым
 җырекден сыжув
 Ҷаҗавоҗа
 кысчы вайланҗандь;
 Алль, қаны
 класс кыреҗде
 Отла иҗивге
 аҗланҗандь.
 Класс кыреҗ,
 класс қазаватда
 Қажнаҗдыла
 мени җыларым,
 Хавле тоҗоҗа,
 гокга қызлаҗа
 Воҗатаҗла
 мени җыларым.

— Ханслда да заранль вардь—
 Аҗһаҗ кертид, бу да ақылдь,
 Азретни улақын қатдыгьв,
 Ҷанын қыҗқанд ма залықылдь.
 Сақьҗ етци бу сөзге, алан,
 Бу сөз көв мақана сықардь.
 Ханслань да, адамланьса,
 Бизге җохи, тушмань вардь!
 Ҷавларьвьз: ма залықылдь,
 Көвдыгьв өлтырген атқулақ,
 Хар бир аврув, хар сырафль зат
 Адамлада ва—молла, кулак.
 Биз ворчлывуз хар аман хансьн
 Класс бетден ерҗи көырге,
 Тамьгьндан сивирив, узув
 Класс бетден отпор берирге!
 Сав дунҗада волқан залықылдь
 Аскер волув кельсе да бизге,
 Не еталь бу класс ақль
 Урунҗан халқ деген теңизге!

Bolşevikde vıjuquv bolmaz,
Biz qorqmajvız qanı çavladan,
Mıñ tyrlı zalyqıldı kesiv,
Əteviz biz mijik tavladan.
Ne tuquv çav bolsada qajda,
Qajda aña vizden çol alıv,
Qajda aña allaj tajancaq,
Qajda aña ol kuc, ol qarıv?!
Biz çenenviz On çetide da,
Biz çendik qan kyreşlede da,
Biz çenerviz tav malıyqıv
Alına eltiv işlede da.
Çeniv ucyn çigerlik kerek,
Oldu men talıv eniklerim,
Çaşavın sosialist çolda
Əsgen mylkıy udarnikleri!
Çoqmud dejsiz vizde udarnik,
Çoqmud oqaj vizde çigerle,
Bu sıj verilgenle nelle da,
Kimleni kolyreviz öрге?!
Çaşav kerek voladı endi
Alanı voluruna vizde,
Bu çıjında azılla ala,
Bu sjezdde vizni icıvizde.
Ma völekni men da bileme,
Atları esimdelle hazır,
Birincilerin alıv ajtsam,
Qasajlanı udarnik Xızır.
Ekinçisi çamaqat syruv
Kytgen Axdavlanı Sağıvıj,
Ucyncısy Lerşoqlanı
Tulparca iş işlegen Nurij.
Törtyncısy erinceklikden
Bek uzaq volqan em vek kerı
Har işinden ulıy alıñqan
Temrezlanı tulpar Madgerij

(d. a. k.).

Xavçyk cöv da volmazmь deyse,
Kөm-kөk suvda, taza tenizde,
Udarnikle var kivik, şoxum,
Çalqavla da çoq tulle vizde.
Şoxla, entda bir tyvesgende
Itog etiv har zatnь varьn
Ajьtma men nazmumda sizge
Tьncajlanь ьjьq atlarьn.
Udarniklege ma bu sjezd
Qalaj ьj vergenin көrelle,
Qьzьl vajraqlanь tyvunde
Taş çarьrlaj sözle verelle.
Tav çigerle malcь sjezd vergen
Savqalaqa uzala turuv,
Birleri kirişdi sözyne,
Dev çyregi teviv em uruv:
— Hej vaqalь klass qarnaşla,
Men da sizden, sizden cьqqanma,
Klass ucyn—klassьm ucyn
Kyreşde vişgen cьncьqqanma.
Söz vereme sizge, çamaqat,
Taçallьqqa pyzyr vegitiv,
Bet çarьqlь voluqqa entda,
Syryvleni kytyv, semirtiv!
Men udarnik—ьşanc vereme
Çigerni çolunda çygyrge,
Malnь kefin vizmajьn saqlav,
Sanьn da öрге ösdyryrge...
Ex... oquvum vek sajdbь meni,
Men çaşlьqda tavmadьm anь,
Savqa volub qojqanь oldu
Maңa ozqan zalim dunjanь.
Bolmasa da oquvum meni,
Klass anđan vardь tillimim,
Çavnu xorlav, kommuna qurav,
Budu meni ilmum-bilimim.
Çaşasьn Leninni oquvu!

Çaşasъn em anь muratъ!
Teren vek tereпde çazьlqand
Çyrek tamьrlarьma atь.
Çaşasъnla urunuv-işlev,
Qançallьq, taçallьq, çigerlik!
Çaşasъn sovet vlast entda
Çigerlege көv savдa verlik!“

(Qol qaçьvla).

Syryvcydy, çoldaşla, bizde
Em vaş rolnu ojnaqan tuvra,
Anь vorcu ulludu emda
Oldu bizde em vaş figura.
Alqьn qaraңьlьq vardь bizde,
Bizge vorcdu aңa ot acarqа,
Ol tuvannь syryvcy көzden
Uzaq, vek uzaqqa cacarqа.
Çyrek tamьrlarь avrujdu,
Qьjnaladь mьдa Zulqarnaj,
Qoldan kelse mutxuz көlenni
Çarьtyr ed volub tolqan aj!
Əsymge tьjдьclanь birin
Bizni көvleribiz eskermejdi,
Tьңьlaqьz, көvleni cekgen,
Kөvny көrgen Bajduv ne dejdi:
— „Tav elleni çarьq çaşavqа
Burmaqьlьqda volub alьyla,
Bygyn onovlarьn eterge,
Bu sjezdge kelgen malьyla!
Qartlьq kynlerimde syjynnen
Tьşьrvь çyregimden miң qat
Alqьşlajma sjezdigizni,
Alqьşlajma sizni, çamaqat!
Patçaxlьqnь çez tьrnaqьnda
Çarь tьşьrvь volub хаqsьz,
Kөv ezilgen, көv unuqandь,
Qartlьq çetiv zamansьz, caqsьz.
Sanala edi ol xajvanqа.

Bir satıyq malca çyrytyldy;
Köz kərmezge ketdi ol zaman,
Bu közyv vaşxadь, ol tyldy.
Biz vorclubuz tьşьrvnqa ol
Çur közden qaravnu butarqa;
Çaпь çaşav quravqa tartьv
Əsdyryrge, alqa tutarqa.
Har tьşьrv qosulsun işge,
Talrvь çaпь çolqa çyregi,
Erkişi sanьь oңu ese,
Tьşьrv da vırsi vilegi!
Partijanь kɵrgyzgen çolud
Çarь xalqнь çarьq fonarь;
Biz vorclubuz anь tutarqa
Em syjeviz çarьq çanarь.
Qalsьn eнді tьşьrvlanь
Tьşьrvdu dev sanьa, almay,
Enıda kɵrmegenlik eterge
Ne tartьnmay neda ujalmay.
Alqьn tьşьrvnu mьsxьllav
Anь „casь uzun“ dej elle,
„Amma anь ne işi—vaşь
Aqьь kem, xuzum“ dej elle.
Biz vorclubuz bu unku sɵzny
Tyvy tamььndan yzerge,
Ol kesamat çalqan volqanь
İşde, çaşavda kɵrgyzyrge.
Çaşasьn partijavьz vizni!
Çaşasьn çyreklede Lenin!
Çaşasьn miң çьllьq ɵmyrge
Ustazьvьz çoldaş Stalin!
Çaşasьnla çaпь çaşavnu
Quravda aldaqь alcьla!
Çaşasьn urunqan tьşьrv!
Çaşasьnla qьzy malcьla”!

(Qol qaçadьla).

Leninizm—ıyır prozektor
Ol bizge em çol usda alım,
Kımpartija—krejser, keme,
Kapitanъ çoldaş Stalin.
Har urunıan Lenin çolunda
Hajda alqa, dev vol sen işge,
Klass aıdan ne az tajısmaj,
Hajda çavqa qarş kyreşge!
Ex... meni vaqalъ oquvcım,
Talmasa da bu qançal qalam,
Qısxartama nazmımu. Menden
İşci xalqqa sozaqlı salam!

Koixozqa!

Alqııdan urunıan
Ellile
Uıııqıv, eziliv
Keldile.

Enci çol alanъ
Kemirdi,
Qanların emiv vaj
Semirdi.

Kulaknъ, mollanъ
Endi viz
Qanъ volqanların
Bileviz...

Vaj-molla çegivny
Alcъsъ;
Çegivny dın daim
Çalcъsъ.

Узылды алдан
Сөвүбүз;
Узақды арабыз,
Сегибіз.

Ҷаңыық Ҷандыды
Сырақын;
Ҷајды колхоз визге
Қусақын.

Биригиб işlejбиз
Колхозда,
Биригиб қурајбыз
Колхозла.

Ҷавлаққа қажнајды,
Ісбиз;
Өседі бирикген
Қусубыз.

Ҷарыққа кун Ҷарық
Колхозда;
Најдақыз колхозқа,
Колхозқа!

Хазырлан!

*(Урунған-таңылај тері өла кун көрген
савансылаққа.)*

Ал сınıрлеріне кыс-қарыу,
Екinci беşден ем Ҷазындан,
Бизни борс планнь ваҶарыу,
Бол қаніс, бу ішке хазырлан!

Sac otun, ы́ыр klass kyreşni!
Kyreşge—kyreş ac, qançа—qan,
Bu ekinclі volşevik veşni!
Ekinclі çazyна хазыrlan!

Xазыrlыq сақың tas volmasıп,
Xar bir тақиқандан хажыrlan,
Самалыг bir çerің qalmasıп,
Qural, іş çetedi—хазыrlan!

Plan tolsa, kerek çyzde-çyz,
Çyzden da ozar çolqa uylan.
Kөtyrem volmasıп at-өgyz,
Saqla-aja, semirt, хазыrlan!

Leninclі partija—alsьvьz,
Tajьşma ань tyz sьzьndan!
Beli іşde сьньqqan varьң
Islev qazavatxa хазыrlan!

Al sinqrlerіne kyc-qarьv,
Ekinclі Beşden em çazyndan,
Bilmesin belің arьv-talьv,
Plan toltururqa хазыrlan!

Qıbjıdan — tıncıxa tava!

Saqıb etiv,
Ojumlaşv
Bir kóz atsañ
Bizni ozqan
Dunjavızqa,
Köz gençini
Kylge bulqav,
Mıjıñ qan
Kölge bulqav
Atadı ol,
Köz allında
Çanvar volub
Çatadı ol,
Çyregini
Qılların
Uatadı ol.

Balsıq edi,
Belge deri
Batmaq edi
Bizni ketgen,
Ozqan, ötgen
Ömyruvuz.
Insan halı,
Adam halı
Çaşamadı
Çırt biribiz,
Raxat çaşav
Ol ömyrde
Körmedik biz.

Molla tutub
„Çahanımge”
Şaldı vizni.
Kulak tartıv
Tajaq tuvge
Aldı vizni.
Başvızqa
Çardım tavmaı,
Boluşluq em
Asıv tavmaı,
Ol dunjany
Tuzaqında
Mın çıllan
Uzaqına
Çıladıq biz,
Bajın, vıjını
Etek tuvun
Çaladıq viz.

Baj en saldı
Kıtuv etgen
Malvızqa,
Biz urunduq,
A ol aldı.
Biz eridik,
Tentiredik,
Ol çaradı,
Vıdıına
Çavla saldı.
Biz mylk etdik

Əlyв kirsən
 Çeige-køрге,
 Anda allax
 Berir saña
 Kertli savqа,
 Olturursa
 „Ferdaus”xa
 Kiriв төрге.
 Aşav-çaşav
 Bolur altып,
 Alыrsa sen
 Sajlav-sajlav
 Çendetleni
 Em vaş qatып.
 Anda saña
 Hazыr turur
 Çyz hur qatып.
 Nedi xatan,
 Çendet bolsa
 Turur yjың,
 Əmyrlykge
 Hajda quan,
 Hajda syjың!!!“
 Bu söz bla
 Сыrtдан çoqqа
 Tajандырды,
 Başыбызны
 Qatыдырды,
 Ajландырды,
 Klass çoldan
 Em tajдырды,
 Avaz vere
 Ketiv çahil
 Molla vizni.
 Tilleri bir,
 Kölleri bir,

Bu qaumla
 Çыдыла да
 Bizni qolqa:
 Biri tutmaq,
 Tajaq bla
 Qan qusdurtdu,
 Biri uşkok
 Em oq bla
 Dың qorqutdu.
 Biri da "tyş"
 Avaz veriv,
 Bajны vijni
 Postun tutdu.
 Mindile da
 Baş bav taqыv
 Başыбызqa,
 Syjredile,
 Tebledile
 Saлыv-salıv
 Qaşыбызqa.

Aha endi,
 Çoldaşыqm!
 Bygын vizge
 Şox, çav acыq,
 Bıjan voldu,
 Çavqa qarşы
 Ötlu dertden
 Çyrek toldu!

Endi bitsin
 Elni talav,
 Çulqub, tonav
 Turqan kulak!
 Çuvulsun em
 Ketsin көzden

Aldavlu „lak“!
Çoq bolsun da
Bitsin-ketsin
Çahil molla,
Molla tutxan
Qara çyrek,
Ol quranla!
Zalimleni
Çaqlav, saqlav
Patva vergen
„Faraiz“ le
Em „Dyral“la!

Endi dajos
Adam hallь,
Insan hallь

Dunja çaşav!
Dajoş endi
Taza işlev,
Taza aşav!
Qatdyr, elli,
Bilek em bel,
Dajoş tutuş
Birleşgen el!
Dajoş kolxoz,
Dajoş artel!
Dajoş vytev
Birigivge
Emda tutuş
Nögerlikde,
Urunuvqa
Uvlannan köl!

• Bu durqucu.

(Sovet sajlavlanь közyvynde)

Bu durqucu—çumduruq,
Bir zamanda—
Kır zamanda ERTDE
Eki мьжьып
Qan icerske
Maske,
Qujruqlaca gьlça-gьlça
Buvuv,
Ajaqlarьп çerge
Uruv,
Pravlende, endigi atь—
SOVETDE
„Onov“ ete edi çarьlavlъ
Qanlarьп icer
DERTDE.

* *

Тьңыла! ОI ылај ОNOV
Ete edi:
Qolqa çarль тыsse—TONOV
Ete edi:
Onsuzqa enci temir AV
EŞE edi,
Ana va xalqнь çarльсь
TYŞE edi.
Avdan сыqalmaj тырьдав,
OI оңsuz em ахьрда
Тав

Betin, vaşьн,
Közyn, qaşьн
Soja edi, TEŞE edi.
Bu durqucu—
Bu çumdu ruq,
Çarльлань çerge KӨMSE,
Qanlarьн suvursa, EMSE,
Sora көly QANA edi.
Kerpesleniv,
Çyregine,
Byregine—
Har çerine, har çerine
Qandan сыqqan qьв-qьзыл çav
SALA edi!..

* *

Terslikni көtyralmasaң,
Ne kycge da,
Ne zorqa da
Razь volub
Qoluңu salьв
Qalmasaң,
Qarsь сыqsaң,
Tyjylyv, ariv ÇUMUSAB
Kevекge, mulxarqa
UŞAB,

Añsızdan torьraq
AŞAB,
Tamam ŞAŞBB
Qala ediñ!..

* * *

Bu durqucu
Bajьqьna BAZA edi,
Söz qajtarsaң:
Çojdururqa,
Dunja көre Sojdururqa
Protokol ÇAZA edi.
Añь sen da,
Men da көrdyk;
Ol assьь-assьь vek
OZA edi,
Qarьvu var aңa ulxu
BERE edi,
Ol ulxunu oң көzynden
KӨRE edi.
Qacaң da ma хань, vjñi,
Mollanь em afendini
Imanlarь—dinleri da,
Pajqanvar—mөlekleri da,
Ne tuqum tilekleri da
Bajь ACXASьNDA
Edi,
Çarьla көvdyrgeң
BOCXASьNDA
Edi.

Qўshasъ, ol zamanda
Baj ALCЪ edi,
Çarъ va aяa qoşcu
Em MALCЪ edi.
Bajъ tutxaъ, asъraçan,
Aяa vajъqъ quraçan
ÇALCЪ edi.
Bajъ vaj etgen —
YJRETGEN,
Aяa maъыaj ter
TOKGEN
Bajqa çav vьdъr,

Tav vьdъr

SUJRETGEN
Em artda itca qўsdalъv
Qўъъъndan zat da tavmaj
Cъqъv

KETGEN
Çalъ edi,
Çalъ edi,
Çalъ edi!..

* * *

Bu durqucu—
Bu ÇUMDURUQ,
Çer vaşъndan
QURURUQ,
Entda BIZNI
Proletar
QBRALъBBZNъ
Qolunda
Sosializm,
Kommunizm
Çolunda
Oşuv varçan mylkyvuzny
Oşdyrmezge,
QURMAZOJA,

Aña kişini
Усдырмеzge,
BURMAZOJA

Kyşeđi,
Ань усун
Demleşedi,
Erişedi.

Endi siz da—
Emiliv kelgen
ÇALCЫLA!
Kesini tajmaz nøgeri
Maңыljaj teri
Bolqan çarыla,
Ortalыqla
Emda vytev urunqan
Savanсыla,
MALCЫLA!
Bu çumduyruqni—
KULAKNЬ

Igini,
Teñlikni,
Tyzlykny
Çolunda ajaq vasxan
Kөvge
Qarşь сыqqan
DURAKNЬ
Сьrmavlu qolun
UATЬOJЬZ,
Kesin da xar bir işigtzden
Uzaq
Erek
ATЬOJЬZ!
Etigiz vьrnak!

Çaşavqa.

Çаңь çaşav
xorlav ərlyk
aloqanda
Men çarьq çьr
çьrlamaj сьdajalmam;
Sovet çurtxa
ol tamalьn saloqanda
Men al safda
varmajьn
artxa qalmam
Bu syjymly
tuvqan çurtum
çaşnajьь,
Əsym tamьr
çajьь sovət ellində;
Xur çaşavda
xaqqa quanc
başlajьь,
Çаңь syjunc
çanadьь
çaş kəlymde.
Alqьnlada
kljık qalьь,
voş qalьь,
Em yslerin
kyşlev qavrala,
mantla;
Alaj turqan
tyzle endi
çanlanььь,
İşlenelle anda
ullu gıgantla.

II. Dinçe qarşь.

Afendi bla açal.

Sovet çurt
сьь qucaqьп
çajьв erkin,
Kyn çarььqa
пурьп seviv
Ijgen bir kyn;
Qoңur çьllarььndan
tojub, dьң toqajьв,
Sөгьnc vetde
nege ese da mьпajьв,
Товуqlaпььв,
qalqalarьп
kөkge çajьв,
Allaxььndan
tilejed afendi Najьв:
„Allax, kerti da çoqmusa...
ne açajьв!..“
„Nek qьzqandьң
Ijerge valax,
bir ajьв“
„Çahillikni
çiqusundan
vu saqajьв,“
„Ajlannaп xalqqa
dinni çolundan tajьв“
„Çьyreklede
orunsuz volqandь atьң...“
„Tykny da tevdirmejd
qaranсxa quatьң!“
„Çoqlamajьдь
endi seni
çarьь, çalсьь,“

- „Hej quduret
mezgitlege
bir k z saısb.“
- „Siv n avla kuşlev
m nvar-mihravlar n“,
- „Quranlar n,
tyrly-tyrly
kitavlar n“,
- „Unku-vuqu
vasxand an 
har bir  er n,“
- „Aqac qurtla
kemirelle eşiklerin.“
- „Tozraqanla
qurub-qurub minarala,“
- „Kişil kelmejd,
saqlajma k z m arala...“
- „Xans kesedi
arvaz all n
em ceklerin,“
- „T jalmajma xalq n
itin-eşiklerin...“
- „Bu art k zyvlede
 oqluqluna  eni,“
- „ utluqluma
em ac k zlygyme meni,“
- „Inamlar  har taq jqa
begil varad.“
- „Işcileni
em urunqan ellileni!..“
- „Har bir auz
 yregine mykyl voldu,“
- „Har bir  yrek
klass na  kyl voldu.“
- „Totluqla qarş 
 erde bir
kuc  aşajd ,“

- „Bu kyc
kөkrek totlanь
qьrad, aşajdь,“
- „Bu aşav
çahillikni çutub boşajdь,“
- „Madigille*) ajtxan
kertige uşajdь.“
- „Xalq tyrlendi
az zamannь uzaqьna“.
- „Alqьnca tuşmeje endi
tuzaqьma“,
- „Çalqan dunja,
maña end
sьj da, aş da çoq“
- „Çahillik da öled,
dinçe qarnaş da çoq...“
- „Biz qaumqa
endi çaşav da,
dam da çoq,“
- „Хьjнь-xalmeş
gьl sьqarьr
şavdan da çoq...“
- „Taşajdьla көzden
bir-bir val saqlarьm,“
- „Atlaqanda
vuzca tajad
ajaqlarьm“.
- „Atьldь çelli çalanna
vaj afendi...“
- „Çarь çavnu
közy kylyv,
köly keңdil..“

*) Arabca „maddiunla“—materialist demeklikdi, mollala ol sözden aьv „madigille“ dejdile.

- „Ne deim men,
maqa ьşьq
çьjоъc da çoq,“
- „Sыçьrajma
taqaj tutar
tьjоъc da çoq.“
- „Soqur umut
bolmasa çuq
ьşanc da çoq,“
- „Suv көmykge
tajanmasam tajanc da çoq.“
- „Baj şoxlanь
alqьnca end
kycleri çoq,“
- „Semiz çalqalarь,
çavlu icleri çoq,“
- „Men tyz boldum
klassьta em çaqладьm,“
- „Entda qacan
er volad dev
kөv saqladьm“
- „Nyzyr etiv
vu çoldan
xalqь tьjarqа“,
- „Bugun kivik
yzgerevizge çьjarqа“
- „Dьgalasdan
ne madarlaqа savmadьm“,
- „Ajtьrqa ne oяlaşьv
nele tavmadьm“,
- „Qaramalla
çol kesiv,
buruv etivge“,
- „Tөgyldy xalq
teñiz volub
kollektivge“,

- „Çetalmajma
aşьqandan
çы ваşьна,“
- „Ketdi umutlarьm,
duam
вов-воşuna,“
- „Baj şoxlanь
kөvusy cekden tьşхагь,“
- „Çyregim ucunad
bu çurtdan tьş çагь.“
- „Anda da çoq dejle
vajqa сыrt гахатлыq,“
- „Klass kyreş
çаньв өsed
keraxatлыq.“
- „Xalq ekige vөлунув
ullu ажьлыq,“
- „Har kyn -
har vaj
өlym saqlav
vaş qajьлыq.“
- „Yrkdyle xalq
meni vergen
атьгьmdan“,
- „Esgl çoruq
cırтв avad
tатьгьndan.“
- „Fu-u kerti
dunjань dinsizlik алыгь“,
- „Sovet onov
çerge vıj voluv
qалыгь.“
- „Kөryv volmajma
vusaqat алылань,“
- „Baj, eşekca
çekgen işci,
çalсылань!..“

Баръ
 өмуру
 војуна
 etgenleri:
 Bir zamanda
 өрleden volub turqanь,
 Їыыыыда
 төрге сықыв
 olturqanь.
 Şoxларь:
 durqucula,
 vajla,
 kypsele,
 Mavlutlada
 xantla qalannan tevсile,
 Tевсilede
 xalva atль
 „tөгerekle“.
 Ol хьсьна,
 ol loqumla
 em vөrekle,
 Anda çumuş
 etgen qызla—ginçileca,
 Ъsarqanda
 tişikleri
 inçileca,
 Qatьn kuşam
 terezege
 vaxьnqanь,
 Qaş tyvunden
 qarav munu
 axьnqanь,
 Qaltьrav
 qызьnsa
 mollanь
 sanларь,

- „Kommu-naqı
 taвад tutxan
 keң çolları.“
- „Çer iele,
 çegivcyle,
 qanъ vajla,“
- „İşcileni
 qanъn icgen
 qandaqajla,“
- „Çujusxanla,“
 „noxla“, kulakla, mollala“
- „İşlemejin,
 хазыг аsxa “bısmillala“.
- „Bъla emda
 Bъla matallъla varъ“
- „Sivirilelle çolubuzdan
 uzaq çarъ.“
- „Çuav verlik çerded,
 køkge boş çygynme“.
- „Menme çerden da tavarъn,
 menme, menme!“
- „Unut menden
 vaşxa zataъ,
 endi unut“.
- „Ozqanlardan,
 ketgenleden
 etme umut...“
- „Fajda vermez
 unku „qulhuv
 a lhakumut“,
- „Endi alhakumutlaqa“
 xalq vek suvuqd.
- „Dinni eki atъ vardъ:
 biri хамъ“
- „Birine da viznica
 „съвьртхъ“ dejdile,“

„Oruscasъ kerek ese
„kunut, kunut...“

„Bizge xamьt
salьvdan end
etme umut“,

„Qajda din tuzaqqa end
xameşi, çuvurt?“

„Saqaььъ
balla-çavla bla çuvub,“

„Közlerini potolokga
çumub-çumub“,

„Aşavcularьъ endi
unut-unut!..“

„Qajda çarьььь
qartçьoqaca vuvub,“

„Kerpeslenib,
qollarьъь uvub-uvub,“

„Qanlarьь icgen kynlerin
ol suvurub?“

„Etme, qançilik,
ol közyvleden umut“,

„Ker çaşavnu
ol kynleri kömyldyle“,

„Em kyl volub
topraqqa tögylde“.

„Alhakumut-teke-suru“
degeninde,“

„Çarьь xalq vol
tuar syryv“degeninde,“

„Syryv etdin,
savduñ, sojdun,
emdin anь,“

„Təneğinde vek az
qalqan edi qanь...“

„Ol zaman ketgend
сырт қажытмаз қарь“,
„Sen da uzajmaj
варьrsa endi арь.“

„Kyclyk şoxun
dunjada qan qajnatxanda,“
„Şeriqatъn xalqqa
qamci ojnaxanda“
„Sen da zalimlikge
çaqсы volub çyrydyn“,
„Ol ciridi, birgesine
sen da ciridin“.
„Cirikden cicek caqar
dev etme umut“,
„Unut, qan icgen çanъvar,
qol çuv, unut.“
„Soxdacъqqa „kirdin sen“
dev tilburucxa“
„Qara qulaq qozu çejdin
din uvucxa,“
„Tuşmandъ çarъlaqqa
seni fatъvaq,“
„Oquvqa, ilmuqa çavdu
хъjnъn, duaq.“
„Qulhuvalla,
çahil molla,
cirik çolla,“
„Çarъlaqqa
çyregi qara quranla“—
„Bъla varь
çaңь çoldan kyreldile“,
„Busxullaca
ciriv-ciriv kirlendile.“
„Тъşьrvnu atdъrvъ
teren zidanna“,

, Taşla bla başın vojav
qъзы qanqa,
"Klassıñdan tьşnь qanь
halal kordyn",
„Bu zatnь dinlege vajlav
avaz verdin".
„Tьsьrvnu çaşavdan
umutun yzdyn",
„Bir qat ezilgenni sen
eki qat ezdin".

„Bu ermendi, bu urija
bu da cuvut",
„Bu orusdu—gjaur orus,
bu da qumuq",
„Bizge çavdu
muslimanlardan qalqan xalq",
„Dev urunqanlanь
bir-birine udub",
„Salqan çavluqlarından end
etme umut",
„Ol tijisni tiriltivden
çyrek suvut."
„Ol zamanda xalqda
vared qarañbьq",
„Qarañbьqnь çavdu
endi çañbьq",
„Çetmez kycyn
çarьq kynny qaraltьrqa",
„Xalqnь көзyn
qarañbьqa qaraltьrqa":
„Esgilikni kygerge
çetsem-kyrekme",
„Seni da uzaqqa
kygerge kerekme!"

Patcax seni „sajlatda“
Kesine ökyl etdi;
Xalqñ közün vajlatda
Kujdyrды em kyl etdi.

Sarqдыla qara çыlla,
Qara kynle өtdyle,
Ojulub aldav çolla
Tozuraşyb bitdile.

Çyrek çараqa çula
Тавмајын халқ сојuldu;
Çыжыльв тарьдыла
Тerk bla теңiz boldu.

Çarыb ol kesi turmaj,
Qавьп өtmek qavмадь;
Kesi saјqalьb urmaj
Çyryrge çol tavмадь.
Qorqutmajды endi халqñ
Allax degen qarancxa;
Allaxың aldav-çalqan,
Imaның ulxu-acxa.

Orazaqa.

Tas vol, aңsьzlyq, bizden, çojul qorav,
Çaramaz meçusluqqa tavьныrqa;
yrek totsuz, көзде nyr, qolda fonar,
Esgl çolda ne kerek avьныrqa.

Çarыb халqñ teriltiv, аçaşдырьв
Uјat tyldy mollaqa-molla vetge;
Tartьnc tyldy mollaqa tavьп derge,
Orazaca cirik-meçusъadetge.

Çыль vardь mollaqa orazanь,
Andan ol artdasьna aзыq çьjad;
Kerek tyldy orazasь-azanь,
Bu zat çaңь çaşavnu allьп тыjad.

Çoqdu keregi bizge orazanь,
Алып мolla kesine, versin вајоа,
Аш kerekdi har urunнан ишциге,
Маңылајындан ter төкген har борвајоа.

Өldy esgi çol, vijlik etgen көзыу,
Асылд көк, keldi pyrny zamanь.
Endi асылса kerek har çarлыоа
Har меçisuv adetni har zaranь.

Kelmez endi qolundan bir çavnu da
„Zorluq“ degen ölykny аһнытъроа;
Оңsuzлань at tujaqоа tevletiv,
Romanovnu çamcisin ојнатъроа!

Tergev al! .

(Poemadan bir kesek)

(Molla oquv,
molla duva,
molla darınan,
molla qol;

Kөv çarлынь —
proletarnь
çer tyvune iјgendi.

Heј eziliv
kelgen оңsuz!
sen andan qac,
uzaq vol!

Ol Patcaхнь
tajaqьдь,
vojnuңa көv iјgendi!..).

Qulluqnu zamanь, tamam kызgy kynde,
Keçem kynum da iş volqan bir көзыvde

Ketiv vara, çol uzunun qъzъv çyгyв,
Tav qorqarъm keldi, bir qaraldъ koryв...
Това-това endi tuvra vu zamanda
Urunçan xalq varъ vicende, savanda
Vu va kimdi vaurun xunaça qavlav,
Qarav turçan avruv yъny allyn saqlav,
Dev seirsinçenimden kesim-kesime
Burulub xapar soruqça tyşdy esime—
Qarasaң da vetinde qъzъl qanъ çoq,
Çaңъz avanasъ adamca sanъ çoq.
Qajdanda tybev kordym men munu bygyn
Ëly vetin, tik-tik turçan qaş-vaş tygyn?
Dev kelym azarça çetiv sora mъna
Sordum: ne volçandy, çoldas, ajtçъ saça?!

*

— Hej, çanъm, kelme qatъma, çuvuq turma,
Ne volçanъn men ajtmajъm sen da sormal..
Ax, aldanmajъn mollaça, afendige,
Doktor vaçsa sav vollar edim endige,
— Dev çylasa da bir zatъn aңylamadъm,
Vu sözge vutyňlyk etiv ojlanmadъm.
Qajtarъv daqъda:—ajtmavdan ne fajda,
Ële turasa, nasъvsъz, sen vylajda!..
— Degenimde—„ajtajъm kel, çaşъrmajъm,
Çaşъrъv vla kynumu aşъrmajъm,
Sen da mollalaça aldançanladansa,
Bzlarъndan çortuv ajlançanladansa,
Afendi alaj ajtdъ, vylaj ajtdъ dev
Ajaçъn qoluң da vajlançanladansa!..
Tөşekge tyşgenleijme avruv alyв,
Mollavyzнь saçъrçan edim çanъlyв,
Da:—har kyn sajъn inir ala kelirme,
Bir ыjъqda sav eterme ne olyrme,
Amma kesni xorlatmaj gъzmanlyqça,
Dua qavyl volur usyn qurmanlyqça,

Satъv al da ne bir ulla qujruqlu qoj
Neda eki qujruqsuz semiz ecki soj,
Sora qъjъnъma da on celek aqsъq,
Eki çumel qozu vla uc ulaqsъq.
Endi seu elde adetni vilmejmise,
Men ajtmasam da sen vek koryv kelgense.
Birda kelgende ketgende da voş qojma,
Qoltuqumu quru etiv namъs çojma!
— Degeninde har adetn aсъq etiv,
Varъnda tolturqan edim esim ketiv.
Çarъl volsam da vek sъjъl korygen edim,
Auzumdan qavъn yzyv vergen edim,
Çahilligim edi ansъn, ajt, ne asuv
Berir edi men çarъlqa merekev suv!..
Tamam martdan avgustxa deri vu çaj
Çatdъm ekisini arasъ altъ aj...
Endi va sen da korese vъllaj vicim,
Vъllaj xalqa kirgenime çanadъ icim.
Ax... aldanmajъn mollaqa, afendige,
Doktor vaqsa sav volliq edim endige“
Dev ajtъrqa nasъvsvъznъ koly ketdi,
Ol saqat doktor da eslev savъv çetdi.

* *
*

Birgelej kolyryv saldъq avruv yjge,
Doktor gavъrajъn ilindiriv çyge,
Qaraqanlaj:— „aj gjaur'a qajsъ ibilis
Bergendi eken vu çazyqqa sifillis“!..
Dev maça qaraqanъnda mъдах voluv,
Köz çaşlagъm tocyeredi çyrek uruv.
Ol da usda qaracaj xalqъnъ xalъna,
Men bir zat da ajtxъncъ kesi alъna
Arlaqsъqqa çygyj varъv artxa qajtъv,
Tarъqa vaşladъ maça vъlaj ajtъv:
— Hej, çazyq qaracaj xalqъ, tavapъna
Temir kiriv sъnvъv qalqan zamanъnda,
Haman mъllyk atъv mollaqa ketedi,

Suju qorqub sьqar dev umut etedi.
Vьlaj vьl aldanyь kəzyvy ozsa,
Əlyrge uc kыny qalsa, kəryn qazsa,
Kim kertici volqanyь anda viledi,
Sora ol zamanda doktorqa keledi.
Ozqanyь syrgen adetdi Qaracajda,
Aьa va doktor feldşerden da ne fajda?!
— Dev usyvyzde volqan vьr adet qojmaj
Tizgentide vь əvge çəzleden tojmaj,
Çuncuqandan kыcym, xalyь vьte edi,
Ajtханларь vaş тььта өte edi.
Bygьnden aь afendige-mollaqa
Inanyь ketmem men qaraçь çollaqa,
Dev ol kыn men vьr vaşьta qьral etdim
Nalat volsun xьjньsьlaqa dev ketdim.
Tavlul! Ma vьlaqa sen da vьr qulaq sal
Emda kellik çaşavıç usyn tergev al!

III. Esgilikge qarşь.

Safijat

(1916-сы ғыл ай тавлу qaracajь qьznь vaşьna kelgen xal)

Esgi dunja,	Çyrek qьllarьvьz
Esgi zakon,	Dьң ualqan edi.
Esgi çoruq,	Esgi dunjany zorluqu
Esgi çol	Unuqdurub
Tav çarьlanь	Dini-zakonu,
Aqlarьn	Tөrt vykleb,
Tyzge	Tyvge urub
Ijdirgen edi.	Çarь, oңsuz tьsьrvnu—
Ol zamanğa	Tavlu qьznь
Өkyl volqan	Kөzlerinden qan qatьsь
„Çez tьrnaqlь	Suv tamьzдь...
Temir qol“	Çarьlьq vu
Alanь	Tavlada da
Başlarьna	Kөv sьnñandь,
Çur adet	Daim artьqlьq çekgendi,
Kijdirgen edi.	Axsьnñandь.
_____	Baj—vijme dev, birle
Çөnerim! viz	Usyvyzge miniv
Çarь xalq	Qanьvьznь
Artda qalqanek,	Çьlanlaca
Qaranьlьq	Iciv, emiv,
Bojavuna	Zakonu,
Bojalqanek.	Çoruqu,
Artьqlьq-kyclyk көre,	Çolu eziv,
Kөv zulmu көre,	Vasьv,
Soluvsuz, ajavsuz	Şeriqatь
Xaman çyk көltyre,	Boqurdaqdan
Talsьqqan edik	Өrge asьv,
Tiniviz ¹⁾ talqan edi,	Baş көltyrtmej

¹⁾ Tin—organizm maqanadady

Çaşatxanla çerden öрге	Брыз,
Söz vermej bizge:	Намыс,
„Çaşavdan ulyş“ derge.	Unku çoruq
Da... biz huner nyr	Unku adew:—
Kirmegenleden edik	Была вагъ
Zordan vaşxa	Bolub vajqa
Zat kormegenleden edik.	Қылыс, saut
Çыrtхъ	İşlej elle
Сьгыр quşnu	Bajny çaqlav,
Tyvunden сьqalmaj,	Bajqa aub
Termiliv vu	Qavşaldь endi
Azatlyqqa ьsxьnalmaj.	Ol vizni
Ajaq tyvde	Etgen klijik,
Ezilgen	Tysdy tyvge
Ualqan edik,	Boldu tyvdegi ör—mijik.
„Meçisuv-kijikle dev	(Munu kördyn
At alqan edik!..	Oquvcum, klass kyreşde
Çalqavyzqa	Kördyñ xar bir iş myjyşde
Kim mine edi ese ol,	Xar bir işde).
Qанывьзынъ	Ma men
Kim eme edi ese ol,	Ol artьqьlьqladan
Közlege miz	Xaqqa osal,
Kim tyrte edi ese ol,	Amma tavlu qьzla
Çarьнь көр	Kөв çekgen
Kim ete edi ese ol,	Bir misal.
Vlast kimni	Ajtajьтсь
Qolunda edi ese ol,	Sen erinme da тьңыла,
Kim ezivny	Ozqan ömyr
Çolunda edi ese ol,	Ne zat edi,
Ma ol edi	Bil, aңыла,
Bu atнь ajtxan da bizge	Çetdirlasam çazama,
(Munu syjyv saldьm	Sen töz, erikme,
Soxla esigizge!).	Unasañ, oqu da
Din,	Bir ojlaş derikme...
Şeriat,	Çazajьт ajhaj,
Zakon,	Xарагьm
Xar bir cirik adet	Bolsun асьq

Асајъм
„Опалтъпсѣдан“
Bir çavıvсуq.

Safijat—tavlu,
Qaracajь qьz edi,
Ol meni teñim,
Bizni хонşuvuz edi.
Ех...
Ol çançan,
Çыltьraqan
Çulduz edi,
Tatь edi,
Hej çanь ol—
Baltuz edi.
Ol tuvqan yjyryne
Bir quanc edi,
Апь ать
Tijrevizge
Çuvanc edi.
Biz аşьrqan çaşьqda,
Em gitçelikde
Birge-birge
Savanьqda, vicenlikde
Kөv kynle
Ajlançan edik,
Buzov тьjьв,
Tyrlы-tyrlы ханsla,
Cicekcikle çьjьв.
„Cicek“ dejme,
Апь ylgyge
Nek tutdum,
Endi сьмьrtalanь va
Nek unutdum.
Esimdedi
Çaşьqda аşьrqanьвьз,
Birge-birge

Arqa çyk
Taşьrqanьвьз.
Esimdelle ozqanla
Em көrgenlerim,
Kөz allьmdad
Taşь, tavlu
Tuvqan elim.
Esimdedi civinlegen
Buzovсуqqa
Тьjalмаjьп
Taşь-таşь vergenlerim.
Endi savijlege
Amanatьm oldu:
Buzovlaqa uzatmaqьz
Suvuq qolnu!
Zaranьдь хajvanlaqa
Хьнь etiv,
Çaramajьдь uruv, tyjyv
Buzov kytyv...
Esimdelle
Kөv хатаqа vajlançanьm,
Хата etiv
Tuşynçenim,
Ojlançanьm,
Teңcikleni, savijleni
Uruv, qьjnav
Analaqa көгynmejin
Ajlançanьm.
Esimdedi
Çaşььqla bir-birip çьjьв
Өzev volub,
Meni ariv
Taьrqa тьjьв,
Erinlerimi qьzartьв
Ijgenleri,
Өzev qolcuqladan
Tajaq tijgenleri...

Safıvnu atası
 Xamid işlev vuzmaj
 Ömyr ijdı
 İşden çalsıyqdan ozmaj.
 Çel avruvqa
 Azıq volub
 Ol tösekde
 Çatıvcan ed,
 Köz qaratmaj
 Ol eşikge...
 Bek az edi
 Anda mylk-ırsıxı
 Degen zat,
 Ömyrde da
 Çoqed anda
 Ögыз ne at.
 İşlevde, urııuvda
 Kecinmekleri,
 Mal volqanlar
 Çav çanıız inekleri.
 Ujdegilerinde uc çan,
 Ata, ana
 (Barıda nensa voladı
 Kesin sana!).
 Bir kuz
 Gıllaj vajqa
 Çalda calqı calıv,
 Sözde bir
 Buzovlu
 Inekge toxdalıv,
 İşde va qıjın haqı
 Aşalıv, anı
 Bir qunaçın
 Volub qalqaned tavxanı.
 (Ma ol ıskırnaqa
 Tartıxan, tygy sarı
 Sınar inekni da

Qırxadan xaratı!).

Kөvısyne
 Eki gitçesi quvuşda,
 Safuv, edi
 Savxan qullıuqqa, çımıuşxa.
 (Urennen atıma kete
 Turad esim,
 Çanımaoqız Safıjatıxa—
 Safuv desem!).
 Esimdedi
 Ertiden vla
 Ertde turuv,
 Bel qatdırvıv,
 Etekleni çanııa uruv
 Buzov qısdaj
 Cegetlege ketgenıvıv,
 Arqa çygyge dev
 Otun etgenıvıv.
 Tiri edi,
 İşde ötyr,
 Çiger edi,
 Çigerlikde erleni
 Özqan er edi.
 Ne fajda,
 Çazıq çan,
 Sana medet-medet,
 Nalat saıa,
 Esgi dunja,
 Esgi adet!
 Sen ajırdııı
 Anı vızden,
 Bizni bandan
 Ajaq tyvınde cөv
 Ualmaqan çandan!..

Saqda ulla,
 Safijat esdy, bişdi
 Em kesin çyrytyv
 Kynlege çerisdi.
 Arivluq, igilik boldu
 Anda qat-qat,
 Teñlege ylgy boldu
 Bizni Safijat.
 Tojlada da
 Bolundum men
 Ань bla,
 Ol ань tal сьвьқ
 Kivik sanь bla.
 Barqan çerine
 Çarqlyq sala edi,
 Ana qatъv qaloqandan
 Kөz tala edi.
 Qaşь çaja,
 Kөzy көmyr,
 Mamuq veti,
 Çerge tolqan ajca
 Nyr sevgen kelveti...
 Esimdedi
 Teñle keliv
 Bölek-bölek:
 „li kimnikidi?“ dej elle
 „Bu mölek?“
 Çaş teñle ma
 Bu soruvdan
 Tojmaj elle,
 „Xonşumdu“... desem
 Bytynda qojmaj elle.
 Fu-u... çyrek көzge
 Çьль suv necyn ijdi,
 Ань esgerse ol
 Вьlaj nek erijdi.
 Bilmejmisz eki

Teñni tatlyьqьp
 Teñ асьvu
 Teñde eki
 Qatlyьqьp...
 End mьndan arььp
 Ajtalmajma sizge,
 Ojlassaqьz kellik
 Bolur esigizge!..
 Оқай-оқай,
 Men nek
 Çацьльv varama,
 Çyregim avriv
 Ajtxan sözge qarama.
 Meni alaj
 Çьlamuqdan tolsa көzym,
 Тььльv-тььльv
 Сьqьvcudu sözym.
 Qььp volsada
 Men тььla-тььla
 Andan arььp da
 Ajtajьm, тььla.

Bek qьsxadan volsada
 Esimde varьp
 (Safijatъ savijlik
 Saqda xarağьp)
 Ajtdьm.
 Endi art
 Kynlerin çazarьqma,
 Ol kynlerin
 Tinterikme, qazarьqma.

Çoqluqnu talaj kyny
 Keliv ketdile,
 Varь ань
 Tarlyqda vөlev өtdyle.
 Safuv çarь

Ujde øsgen
Bir q̄bz edi,
Ol çarlb̄ yjyrde
Çannan çulduz edi,
Ol xar kynde
Iş bla soruqa edi.
Xar kynne ol
Is bla çoluqa edi.
Ozqan, ømyr
Ань таньмаса edi,
Ань уруннанча
Sanamasa edi,
Ань насъв уlysън
Çoqaltmaz edi,
Kesin qara
Zidanlaqa atmaz edi.

Q̄bş da,
Çaj da køgeriv
Çatxan c̄yryla
Tizlişiv
Dubvurlanb̄ s̄rtb̄ bla
Quançanca
Kørynedile çarb̄şv.
Qaraşalla
Bir-birine
b̄şarb̄şv
Majnama naz,
Majna køkenli b̄şx̄yld̄,
Majna malqa
Ølym qusxan
Zalb̄ q̄yld̄.
Majna Subaj-s̄jdam øsgen,
N̄zb̄ vala,
Majna tam̄rlar̄
Çetek tøkgen anal..
Majna balta

Em çuncub
Ajlanab̄ segetge
Tuşman otuncu.
Køzym c̄yraç
Barad anda
Çaş terekge,
Ol terektin ojlar̄m
Ketdi erekge:
Gagarak tøgerlaj
Bolub ol øsermi,
Oqese otuncu
Çaşlaj oq kesermi?!..
Tuşman kølge
Balta ojnat̄v valb̄d̄,
Ex...
Meni xarar̄m da
Ol matall̄d̄.
Toxda endi
Men naratlaqa
Nek ketdim,
Söz vaş̄mdan
Tersirek çar̄b̄
Nek øtdym?
„Nyzyrym“ vard
Øzek xalb̄dan tajmazqa,
Ne qadar q̄sxa
Çazarqa, uzajmazqa.

Bir' miç
Toquz çuz
On alt̄nc̄s̄
Çylda—çaj
Esde-busda
Bolmaqan Meker
Dev bir vaj
Xan dlege adam ijd̄i

Bu adamqa
Çyz, miñ xýjla
Söz yretiv.
Kimdi adam ijgen,
Kimdi bu kelecí,
Kimdi Xamidlege
Kelecí ijivcy?!
Borcdu, şoxla,
Bu soruvqa
Es çiberiv,
Bek qýsxadan bolsada
Em çuav beriv...

Meker—bizni
Xonşu elni
Em vaş vajb.
Umar biz
Elde vaşladan
Myk vorvajb.
Çoqlaj elle
Byla haman
Birin biri,
Bu ekisi
Tatax elle
Kövden veri.
Mekerge qýrq veşden
Artbq çyl vermejme,
Umarqa qýrq versek,
Çaýalmazbyz dejme.
Meker Umarqa varb
Umar Mekerge,
Kölyre elle bir-birin
Kökge ørge.
Bu xalda
Haman byla
Çyryvcen elle,

Qýsxa-qýsxa
Køryvcen elle.
Ol auqda
Ne dese
Bajnb varmaqb,
Şeriqat, zakon volaed
Anb çaqb.
Meker Umarnb tutub,
Umar Mekerni,
Eki elni
Çarlbşb qaraqan çerni
Arendge ucuz vaqda
Ala elle
Çarlbşlaqa yc qat vaqa
Sala elle.
Birini da
Suvuq suvqa
Tijmej qolu
Çaşaj elle
Qoşlarb çalcydan tolu...
Qoş tutdula
Çalcylanb saub sytyn,
Mal „kytdyle“
Byla көrmej
Qoşnu vetin.
Ol dunjada
Çalcy xalqnb
Etiv tumaq
Tala
Edi xar durqucu,
Xar bir kulak.
Xalilerin ajtxanda
Sizge qýsxatb:
Çanlarb tinleri da:
Çegiv qbz, qatb...

Bir kyn
Biz elde
Bir oramтын ekisi
Kele elle.
(Bilalmajma men kertisi,
Qajdan, ne işden
Kelgenlerin въланы),
Ned'a volsun
Kele elle kordym ань.
Starşenaladanмы
Сьқдыла iciv,
Umarladанмы сьқдыла
Çuqlav, тыпсыв.
Tuzyn bilalmadyм,
Ань ajtalmajma,
Kormegenimi ajтыр
Borçnu almajma.
Oramнь оң çанында
Qarav arvazda
Toj varьп kordyle,
Çыжыльв çaş qьz da
Sajqala
Ed xalq alajda.
Kelin keliv
Çaş-qьz tely
Çaryq elle
Ojnav kylyv.
— Çoqmud мында
Kөz ilinnik?
Dedi Meker
— Ajhaj volur,
Сьпась бир,
Qarajьq көr!
Toxdadyла calmanңa
Tajаньв теңден,
Qaraj elle
Вьла tojqa

Haman keңden.
— Kimdi eken
Ma ol sarь
Darij cevgen,
Kimni qьzьd
Ol'a ol maqaca көvgen!.,
Bu көzyvde
Tely qarav
Çerge-kөkge
Bara edi
Tav adetde
„Tөгerekge“.
— Majна, alan,
Kөremise ol
Aq qьzнь?
— Qoj-qoj ань va netese
Aqacsьzнь!..
Ol inciklege
Qara sen ilkicleca...
Ajaq ucu vla
Xalqqa vıqu casa.
— Ma ol igi
Uşaqьvluraq şojдыda!
— Ань Muşduraj soхıң
Альв qojduda!
— Sora çaravsuzdu!
— Sermev syjrej varьв,
Çoldan qajtarьв
Ijgend qaşьna salь!
— Ха-ха-ха-ха... ne etiv
Etgend xillikge!
Aferim tejri
Maşalla çigitlikge.
— Ma ariv! ol varqan
Kөk cevgenni çetiv,
— Da buros tam
Qujruqu sьrtьna vitiv...

— Da çoqduda
 Sizde insan,
 Kəzyn sallıq
 Haqqa çyrek
 Peşiv esine allıq!?
 — Tyz ajlasa,
 Meker tatax,
 Sen kəz atar
 Qız çoqdu
 Biz elde haqqa
 Kəlyñ tartar,
 Çañız bir qızcsıq volmasa!
 — Kimdi, ajt, ol!
 — Kərmejmise?
 — Oqaj!
 — Toxda savırsıq vol!
 Bu kəzyvde
 Baraq da keliv qoşuldu,
 Qaravculanь sanь
 Endi uc boldu.
 — Çaratamьsyz kişini
 Dedi Baraq,
 — Kərese, şoxum, qaravnu
 Çyrek tarav
 — Majna toxda,
 Kəremise kək vək çaşnь,
 Kək vək tutxan
 Ol uzun bel
 Qara qaşnь.
 — Qojcu pazaliste
 Anь, xьrsьz, zatdь.
 — Necyn?
 — Çarlı yjden
 Sьqqan cьrsьz zatdь.
 — İş anda tyld, Qajsьd?
 — Toxda, ozarьqdь,
 Ol arivluqqa

Kimgə da vazarьqdь...
 — Ma munu kər,
 Munu—munu,
 Bu ozqanь.
 — Kərdym-kərdym,
 Tamam kerti
 Ariv çandь!
 Ot cij surat desen!..
 — Ma men ajtxan oldu,
 — Ana ne səz vardь, şoxum,
 Boldu—boldu.
 — Qara sen ol
 Eki qaşxa oraqlasa,
 Ol vetni kər
 Sьraxdanca pygyn caca!..
 Kirdile arbazqa
 Çьjьndan çol çarьv,
 Meker qatdь
 Qьznь tuvrasьna varьv.
 Teren solub
 Axsьndь da
 İcden Meker:
 — Ma taza çançan çulduz
 Dedi „ma ylker“
 — Umar şoxum!
 Arivd sьnasañ qalsañ da,
 Çararьq kəreem
 Şoxuñ aalsañ da!..
 — Qьjьnmьdь dejsə
 Bizge tentiretiv,
 Ne va tьjьnşsьzmьd sañ
 Bir kef etiv!
 Baraq turdu
 Kesin aldyr-gyldyr etiv,
 Allarьnda tylkycə
 Kesin cəmeltiv.
 — Meker qonaq!

—Dedi—ol qыз çararьqed,	Ol kyn ma ol
Allajнь kesine	Meker syjgen
Kimda çorarьqed...	SAFUV edi,
— Aььqа çararь,	Kelecini
Qajdam sen	(Baraqnь da)
Boş qызma.	Ma ol ijdi...
— Kelsin ansь,	Baraq vajnь
Almasam men da	Allьnda sezde
Ansьzma,	Qьlqan bir,
— Alsaң—aldьң,	Vajnь etek tyvyn
Kelmejin ol	Çalav satьlqan bir.
Tulparьmьdь,	Ol Safuvlanь
Sьңar bir „kiseni”	Tentiretir muratda
Vaqasь varьmьdь.	Bu işge
Endi vu	Qast atdi,
Kөkleden ençen	Çanьn atdь artda.
Өkylmydy?	Bu kelec
Bu arьq Xamidni	Hajda keldi,
Qьzсьqь tylmydy?	Hajda ketdi,
— Qara Mekerге,	Савдь, çortdu
Nek saqьşь bolduң, ej!	Eki arada
Çaratьvmь qojduң'a,	Soqmaq etdi.
Qarav көргенlej?!	Kim bilsin
Çaşьqьңь esker da	Nele sөleşdi,
Bolcu bir tiri...	Nele ajtdь
hьjqlьqlarьңь bolsun	„Belgi“ verdi,
Bu da biri...	Iş tausdu da
Aнь keltiriv çьjmaq	Qajtdь.)
Seni qojnuna	Qьz ne deјdi,
Bijaqь Baraq şoxnu	Işden bilimi
Bolsun vojnuna.	Varьmьdь?
Billmejmise xalın,	Bu qьzqa kelişgen
Ol tyşse ьzьndan,	Quanc xararьmьdь?
Çuz çuav aьь	Oqese ol
Tav pajqanvar qьzьndan...	Mal vazarqa
	Qolnu qolqa
	Urub satьlьrqa

Създаан туармьдъ?
Дев, оқувсум,
Ҷан соҳум,
Бирда қуруса
Ҷан аврутуб
Вълајън сорлуқ волурса!
Бев белгил
Савув хайванда саналдъ,
Вай анъ
Алдандә малқа
Сатъв алдъ.
Ех...
Ол заман,
Ол заманъ адетлери
Анъ раъманлъқларъ
Ем медетлери...
Бугун ала
Көв ислеге
Муқылдә,
Ала, айт, кимге
Ҷақреј-танъ тәлдә!
Ҷарлълақа,
Ҷарлъ тәърәндә кычкы
Етилв туварқа
Баъласа өкынчкы—
Ески закон
Ана алы,
Баъсъ еди,
Супу мolla
Адилликге қарсъ еди.
Кимге айтъ едиң
Таръқыв сөзүң,
Ким вар еди
Ажав қарарық
Көзүңе.
Ҷарлъ адам
Правленңе кирсе варъв

Қысдав ије едиле
Қаъна салъв...
Савув бу ишге
Арив асвудан саъв
Ҷылај еди,
Сасън Ҷртъв
Ем қаръсъв.
Төгееди хаман Савув
Ҷыламуқун,
Ҷоқед адам
Анъларлај таръқывун,
Мекер ишде
Хорладъ ем
Баъха сьқдъ,
Ол Ҷеңил, оқ
Қалъм ијерге аъықдъ.
Узақ вармај
Келди вайдан
Бир талә мал,
Ичлеринде
Төрт ажақъ
Еки вайтал.
Усы тыкы,
Қујруқу тыз,
Қулақъ тыз
„Қалъм” деген аҶалъыққа
Еки өгыз.
— Хамид маңа,
Ҷоҳум, көв
Ҷаъақыв деци
Деди кесин
Кукаландыръв келеци.
— Ма! бу Ҷол
Бу „Қазансць”
Қолқа бир ал,
Қуру бу тылд
Саңа келлик

Ne mylk, ne mall
Вълај ајтвъ
Асха узатдъ Хамидге,
Бсардыла вурув въла
Betni vetge.
Ma Safijatnъ atasъ
Malqa „vatdъ”
Kөvdy, kesin
Bir alamatxa uşatdъ.
Xamid Baraqqа ajlanъv:
„Endi balam
Siznikidi“ dedi,
Iş bitdi ossalam.
— „Siz syjgen kyn” — dedi
Em kesin bşartdъ
Eltirge erkinsiz!..“
— Munu da vaşxartdъ.
Ketdi Baraq,
Qaldъ Xamid
Kөly çarъv,
Ajlandъ qatъnъna
Kөzy bсаръv:
Endi—dedi—
Sen тыңла
Mana, qatъn,
Cujre etmezge kerekdi
Isni artъn.
Qaracъ bir
Arvazъna: malqa, mylkge,
Biz siçenbiz
Nasъv mylkge
Өmyrlykge.
Meker igilikde, syjda
Kөvden vaşdъ,
Ajtvdan ol
Bizge bir
Өmyrlyk aşdъ.

Өmyr ijdik
Qыjnlыqda çuncuv şaşъv,
Çaşaj edik
Insan çaşavdan açaşъv.
Çoqluq vizni
Bir tav kivik
Eziv, vasъv
Turqanlaj tavыlvъv qaldъ
Ullu nasъv.
Majna өmyryn
Quru işlev kelese,
Ajnъmajsa vutyn
Өlgenden-өlese...
— Ol alajdъ, amma!..
— Тың, telliçe varma,
„Arъ-berli sözle vla
Çyrek çarma.
Kesi balanъv birevge
Etiv soqum,
Çazъqsъnъmaj suvca
Sarqqan çylamıdın.
Mal-mylk dejse
Ne etejim
Anъ malъn,
Taş çumuşar
Kөrse Safijatnъ halъn.
Bu xararnъ
Eşitgenli
Sisiv vaşъ,
Çoq çuqusu,
Toxdaqandъ suvu-aşъ,
Kece көz qъsmaj cъqqanma
Qatъn saqlav,
Çumuşatalmajma
Ne etiv inaqlav.
Bek qorqama
Ax bu işden,

Meni sartьn
Halь bir tavruхxa
Qojarlajdь atьn:
—Çuq aңьlatalmaj qaldьm
Sen hajvanңa,
Nasьa qonamьdь aңa
Ne va saңa.
Bu ьььqdan
Beri bitdim
Ariv aғьv,
Entda ajtama saңa
Munu qajtarғьv:
Çarьlь dunjada
Adamca көrylmejdі,
Bek bilese
Çoqluqqa sьj verilmejdі.
Keltirci kesinі көzyңe,
Saқьş et!
Çarьlsa! çarьlьda çoqdu
Azda xurmet.
Əl da sьna,
Ajtajьq endi tuvrasьn,
Saңa molla
Oquruq tyjyldy „Jasьn“.
Kelemidi, majna
Aғendi qatьңa,
Insanңa tergev
Qarajmьd sьfatьңa?..
Qoj endi, sөzпy
Uzaqlaқa vurmajьq,
Naқuzurlaca aңьlaşьsmaj
Turmajьq.
Men çarьlььq teңizinde
Çyzgen qajьq,
Sen yretme
Maңa, aңь
Kөv sozmajьq.

— Syjgeniңca!..
Bilese erşi көrgenin,
Kөrese teli-şaşхьn хalқa
Kirgenin.
Men azmь saқьnңanma,
Azmь tijgenme!
Azпь uduv
Sөleşirgemi ijgenme!..
Teң qьzьn çivergenimde
Bьlaj tutuv
Qajtarmadьmь, çьlanca
Urub, suvutuv.
Ajtxan ycyn
Çeңilmejdі,
Boj salmajdь,
Boj salқanпь qoj
Qulaқьna almajdь.
— Almasa-almasьn,
Tursun almaj alaj,
Kөrmезvizmi
Tursa qulaқ salmaqanlaj.
Biz sөz tausxanbьz,
Ol qalьm ijgendi,
Aңa kim sora turluqdu,
Iş begigendi!..
Bu көzyvde
Çazьq Safuv
Çьlav, uluv,
Mutxuz kynу
Bytynda qaraңь voluv.
Mekerni azda
Syjmegegeninden sebev
„Əltyrygyz men aңa
Barьlьq tylme“...deу,
Çьlav-çarьlььv aş
Ne suv
Tatmaqanпь,

Orunğa kirib
Bir saqat çatmaqanьn,
Sizge ajtьv,
Aqьlatьv turalmajma,
Aнь usynde men
Kөv olturalmajma.
Axьbь ol көzyvleni
Bir kynynde
Çazьq Safuvnu tysynde
Ne tynynde
Bolmaqan bir
Tanьssьz-bilissiz çerge
Tutdula da zor bla
Berdile erge.
Ne bek tartdь ese da
Enisge-өрге,
Kirdi Safuv
Tarьbьqqa, өmyrlyk көрге.

Bir tьsьbьv
Inirde Safuvqa keliv,
Sөleşedile
Baqanaqa syeliv:
— Safuv, çarьbь!
Nek volqandь
Betiq aman,
Syjync ornuna kyjync
Alçatьv haman.
Bir bilsenед
„Ol“ çazьbьqqa
Kelgen kyny,nu,
Tanьmazsa qarav
Kөrsen Sylemenni!
Seni zordan
Etdile Mekerge azьq...
Syjgenini tabalmadьn
Sen da çazьq!

Sylemençe çyregim
Erijdi meni,
Ol nasьbsьz
Өlyv varad
Syjyv seni...
Çьlqa sanajd
Bu көzyvde
Kynyn—ajьn
Ne xapar dev
Keled maңa
Har kyn sajьn.
li ne boldu,
Kөzyme çuqu kirmejdi,
Baramьsa?
Qacan eltedile dejdi?!.
Safuv çerge
Qaraj ed syzyv көzlerin,
Tьqьlqandan
Ajtalmaј edi sөzlerin.
— Aнь saqьnsala,
Aqьldan alçajma,
Qajqь vasьv
Kece, kyn
Daim çьlajma.
Atamь-anamь
Ajlanңand allarь,
Tamьbьlaqad dejle
Salqan volçallarь.*
Qan sьtьv kyresdim
Çьldan kelgen qadar,
Tavmaj zordan
Meni qutxarь
Bir madar.
Salam ajt,
Iş etiv tybev Sylemenne,
Çanьm savdan
Өlgend dev

Qojsun ol mençe.
Kecyvum-tar,
Satylama men
Bir mallaj,
Sylemen qalad
Çyrekge çazyqlanlaj.

(Safijat er yjynde)

Çava edi
Tört çanьndan
Suvuq vuzla,
Tişle qadaв
Anda aңa „çelmauzla“.
Dunjaь çarьqьп
Kөрmegen kuvynde
„Çaşav“ ete edi
Safuv er yjynde,
Artdan bildi
Meker көв
Qatьп alqanьп,
Safuv Mekerni
Tөrtyncusy volqanьп.
Barqan kunynde oq
Aпь kyndeşleri,
Qanьqьв qadalqaned
Aңa tişleri.
Qacan, qajsь
Saqatda, qajsь zamanda
Barsaң da eşiteң
Byllaj sözle anda:
— „Tijmejmidі munu
Sanьna kyn çarьqь,
Nek сьqmajdь
Bu diңiz volub сьqarьqь?
Kyndeşleri mьңa
Cyjyryşuv virun
Izlej elle

Cөв-tyk
Tyvunden da curum.
Çetse da Safuv inirge
Bel vukgenlej,
Daqьda tura edile
Inçitgenlej.
Sьltav volmasa da aңa
Sьltav tavьв,
Qajьп qьzlarь dejelle
Qavьв-qavьв:
„Tur, inek sav!
Nek turasa ij
Suvqa var,
Turma, көzlerini
Syzyv, terk otun çar!“
Kyndeşleri:
„Turur ediң dejme xanca,
Bylaj vir
Kynly çerden-zatdan
Сьqqanca.
Qajda gaçi...
Noxlucqamь kelgendi vu,
Qajdadь talav tijьvmi
Өlgendi vu!“
Qajьп anasь
Sөz ajtxan
Sajьп haman:
„Qurtla azyqь volluq
Bu xasgen aman
Kesiп vьlaj
Çaratmaqan kivik etiv,
Nelikge turadь
Uv vetin көgertiv.
Tyjylyv maңa çamannь
Qaşь-vaşь,
Bir tolu
Çerden сьqqanca

—Suvu-aş!..
 Qaravaşlyqqa kelgense
 Bil, sen veri,
 Qajyn anaqamъ
 Tergerigen meni!..
 Çoqmud meni
 Mylky volqan kelinlerim,
 Senden ese
 Kөv alama ölylerin..
 Kөrypme sen
 Maña, sen
 Xuçu tuncuqqan,
 Çaşasъnla
 Meni var
 Çerleden сыqqan
 Kelinlerim!
 Alaca kim көrlyk edi,
 Alaqaca
 Saña сыj kim
 Berlik edi!..
 Qojulurqa
 Тьjншъsa, qojulurqa,
 Hazыr turama
 Usyne ojulurqa!..
 Adamlyqъ var adam
 Neva xurçunu
 Saьrmъ yjune
 Senica xuçunu!..
 Çalçylaqqa keltirgen
 Bolurla seni,
 Şo sanqamъ
 Тьjншъldь çaşьm meni!..
 Kyndeşle bireri
 Bir çanьndan teviv,
 Erinleri көm-kөk volub,
 Kөvub-kөvub:
 „Neterlkdi, ol

Zamanьnda tururmu,
 Saña ne ese da
 Birni toltururmu?
 Bir qaxme
 Ujat qavubu
 Ketiv qalqan
 Sav qatьnnъ
 Çanъ savlaj
 Erin alqan...“
 Kyndeşleni biri
 Bir çanьndan çetiv,
 Başьn vulqav,
 Çumduruqun
 Qatъ etiv:
 „li-i netesiz
 Sөz qoratъv
 Siz xaşgenne,
 Qanъ xalald
 Gaçini vaşьn teşgenne!..
 Ma bu xalda
 Anъ eziv tura elle,
 Kөzyv-kөzyv
 Haman хьrtxa uraelle.
 Vьlaj vla
 Safuv çaşav
 Ete edi,
 Bu daur vla
 Xar kyny öte edi!..
 Aşxam, inir
 Ne kece çoq
 Neda kyn çoq,
 „Kyn orta,
 Ertiden neva da
 Tyş çoq, tyn çoq...
 Saqat-saqatdan bu sөzle
 Çaub vuzca,
 Safuvnu erite edile

Bir tuzca...
— „Ax... netejim,
Qalaj vaş kecindirejim,
Bu zorluqnu
Qalajьma siңdirejim...“
Dev Safijat
Sarnaj edi
Çылав, uluv,
Kynnden kynçe
Beti çapraqca
Saz voluv.
Men vu xaparlany
Aitxanьmda sizge,
„Eri va!“ dev
Kele volur esigizge.
Eri ne?!
Kesin icgige
Boşlaqan bir.
Safuvnu ьjьqdan tyjyv
Başlaqan bir,
Iciv-iciv
Soңra Safijatxa kirse,
Aнь mugur-мьdax
Xalda turuv көrse,
Sevebin көkden izlej ed
Çerden, tyjyl,
Ujdegiden,
Ujden neda
Erden tyjyl...
Safuv vujuqub,
Ol çekiriv sölesiv,
Ol çuav etmese,
Bytyn vek erisiv:
Quturaed,
Çekireed,
Ura edi,
Közlerinden qan тамьзьв

Tura edi.
Вьлаj bla
Keceleden ma bir kece
Erni-burnu
Kөvgen edi
Ice-ice.
Munu anasь,
Egecleri көrdyle,
Kesin ajь
Aльв bir yjge kirdile.
Bir-birden альв
Sen şaxansa dejelle,
Bir auzdan
Safijatxa uduj elle.
„End maңa ol
Kerek tyldy,
Ketsin“ dedi,
„Siz ne ajtsaqьz
Ol anь etsin“ dedi.
Daurdan tolub qaldь
Ujde ot çaqa,
Meker Safuvqa ketdi
Avzu ot çaqa.
Bosaqadan
Kirir-kirmez ol icgeri:
— „Kim keltirgend
Cort poveri
Seni veri?!
Dedi da birer
Gakgь boldu көzleri,
Tutulub-tutulub сьqьв
Miz sözleri.
Sөleşedi, quturadь,
Сьrt ojlanmaj,
Silegej, төgylyв,
Tili ajlanmaj...
Safuv vujuqqandь

Qыsxa-qыsxa solub,
Qaıtıǵav, qorquv, kózleri
Suvdan tolub.

— „Icgen da etmesem

End men vajlyqymь,

„Ne eterikme da
Borvajlyqymь?

A... sena end

Aşdan ólgen!..

Unutduñmu

Ol „çoqluq“ atı

Tijivcy kunutunı?..

Atañ, anañ

Tojdurqanymda da,

Sadaqasylıqny

Qojdurqanymda da

Ань da vilmej

Endi vylajqa cögyv

Sыnsыmь turluqsa

Çylamuqla tögyv.

Bar! terk qora!

Terk tas vol

Kelgen çerine!

Tansыq volqan volursa

Sen bitlerine!“

Bu közyvde

Tыsda aqarыv tişleri,

Tavalav sөleşe

elle kyndeşleri.

— „Ii, nege sөleşe turad

Bu neleni,

Саclarындan tut da

Аtsаңа-qaxmeni“...

— „Ань ornuna men

Bolsam, vojnun vuvub,

Сьqары edim gaçini

Уjden quvub“.

— „Ань ornuna men
Bolsam, vaşyn teşiv,
Atar edim vosaqadan,
Vojnun kesiv.

„Ujalır zat

Tyldy axыrь,

Ur, öltyr, çoj,

Haj-haj allaxым saqlasыn,

Qoj çarы, qoj!“...

Bir zamanda

Qajыn anasы da çetiv

Qoşuldu vylaqa

Boran-ғыlan etiv:

— „Çaşым!—dedi

Arvazdan nurny alqansa,

Bir otnu keltiriv

Ujyme salqansa.

Qoratmasaң vu xiçunu

Mыndan, valam,

Bu eki emcekden

Emgen sytyң xaram!

Bu kirgenli

Ujyrynde qavqa-daur,

Çyregimde acыqандь

Meni çaur!“

Bir zamanda

Meker ornundan qozqaldь,

Çылаj turqan

Safijatxa көzyn saldь.

Kөlturylyv qaşlarынь

Al cekleri,

Keңerdilej

Qызы көz төgerekleri:

— „Von k cortu!

Kөrynme meni qatымda,

Tykyrejim

Senlejleni сыfatына!“

Sermedida qolqa tyşdy
Kylte casy,
Tartdy casyndan
Safuvnu acy-acy.
Kyndeşleri, qajyn qyzy
Çuvuq vaby,
Eşikden vasyby,
Yslerine qarav,
Quapşyby, tavalav:
„Ox, ox, ox“ deje,
„Çulq da vırdasaña
Ağ xomux“ deje,
— „Kesiñ ol vıjuqduruvun
Kör, anı kör,
Ber itden tuvqanby
Keregin, igi ver“.
— „Kelgen edi
Qoltuqqa suquv qollarby,
„Eltsin endi
Keltirgen tıyn tonlarby“.
— „Sye da tur
Ujyñ bir
Baqyr tazby,
O... dı-dı
Beder betni,
Ujalmazby!“
— „Beder betni
Közy qandan
Tolqan edi,
Ujatsyzla anı xalby
Bolqa edi!“...
Qacan da
Tışybyvqa em ıllu
Bir çavd
Kyndeşlik emda
Kyndeşle vla çaşav.
Kyndeşle eşikden

Berlaq aıybylyb
Başladyla,
Bir-birine
Qajybylyb:
— „Ujatsyzby
Allax çanyñ alqaedi,
Terk oquna
Çer qarnına salqaedi“
— „Urğençe tınylasa allax“
Dej voluren,
„Har kimdenda voşav
Kesiñ bir soluren!“
— „Nek yreem!
Quvuq kibik
Urylgeen,
„Bu arvazdan
Cölykca sibirilgeen!“
— „Gırt deriged
Saña kirli,
Becel topal.
— „Çyırma gırt“
Saña çalsyz
Cyqyr rajtal!
— Alaımy keleed
Aj xarıv esiñe,
Sen kelgense da, vetsiz,
Meni ysyme“...
— „Kelgen esem,
Seni vaqan
Enci malym.
— „Seni vaqan
Bardı syñar
Bir qavdalym“...
— Ket, körynme
Közlerine uzaq,
Bol keñ,
Maña uaxdy

Saña bolqan
 Kynde teñ!
 Bar da sen
 Teñ bol ol
 Kesine uşaşxa!
 Sьjьñ-sьgьñ vaşxa,
 Sьjьm-sьgьm vaşxa!..“
 Byla vylaj
 Burcaqca söz aqьzдыa,
 Har biri
 Kesin kɵltyryrge qьzдыa.
 Har bir kyndeş
 Birin-biri
 Talaj edi,
 Alada xar kynde da xal
 Alaj edi.
 Safuv җazyq
 Şaşxьñ volub
 Bu tyjysde,
 Bujuqqan ed
 Uj icinde
 Bir myjyşge.
 Ax kɵrse edi anь
 Tavxan anasь,
 Dunja azav cekgenin
 Ғarь balasь!..
 Tɵge edi kɵzynden
 Suvla cɵgelev,
 Uj icinden bolqaned
 Ucxun gɵvelek.
 Qaş tyvynden
 Qaraj edi
 Ol erine,
 Talьqanca
 Arь җuqlaj kirlirine...

Orunҗa Meker sojlannand
 Tujuv qasьñ,
 Sьgьñdan tysuv tersine
 Buruv vaşьñ.
 Qalqьv qalьv
 Taңa deri
 Bu xalьnda,
 Ujandь ol
 Mual volub
 Taң allьnda.
 Terezeden taң җarьq
 Belgi bergende,
 Kyn җarьv
 Ғerge aq qanatьñ
 Kergende.
 Qarmadь orun icine
 Uzatdь qol,
 Safuvnu җoqlav
 Otovda tavmadь ol.
 Qozqala keldi da
 Turdu җьjьv esin,
 Bɵlmesinde kɵrdy
 Ғaңz sьңar kesin.

(Safijat ata yjynde)

(12 җыл voloqan qarnaşьvоjь
eşikden kiris:)

- Oj anam!
- Ne?
- Majnama Safuv keledi.
- Ket, otmazьq,
Alaj degeniң'a nedi?
- Majna, anam,
Majna arvazqа qaracь,
Tamam da kesidi,

Çaşaq ların vılev-vılev
Xaman amma,
Buzlaca töged sözlent
Haman aña.
Xar sözün
Qьсығьв, çekiriv ajtadь,
Bir ururqa
Azarlajdь, bir qajtadь.
Quturadь em
Camlanadь anasь,
(Teşilgenin da
Eslemejd ғыlamlasь)...
Ханыв ујну
Başın tyvge ijredi,
Bьjaqь soruvların
Bir-bir veredi.
— Anam, dedi
Safuv—etme
Maña vьlaj,
Meni tyrvьvum toxtaqand
Çьlaj-çьlaj.
Men çaşavumdan
Bezgenme, tynylgenme,
Men çаныть qutxarьв
Qacьв kelgenme.
Bu sözden
Anasь şarq
Dev kesin uruv,
Aльnan adamca cartlav
Örge turuv:
— „Ax men çarьв,
Aj nalat'a,
Aj ujalmas
Nalat, saña
Miñ qat nalat,
Betsiz dajmaz,
Bu yjde saña

Çaşav çoqdu
Ань вл,
Ket qajrь syjsen da,
Çojul, çerge көmyl!
Qajt busaqatdan,
Tevre, көв қьjnama,
Syjgen-syjmegenni
Kyldyruв ojnama.
Endi men
Kimge ne dev
Çuav ajtьrma,
Kesimi ornuma
Kimni ujalтьrma.
Qajьnlarьң salьв
Kelsele allyma,
Ov... ol kyn kelsin
Meni çeti qallьma!!!“
Tevçildejdi haman
Artxa-alqa tava,
Ururlaj tavsa
Qьznь qarьna qama.
Suv alqandь
Safijatnь көz quvuşun,
Eziv сыqaradь
Çьlaqan tauşun.
Bir turdu öрге,
Bir yj tyvune cөkdy
Çьlav көz suvlarьң
Çummaj-çummaj төkdy.
Bykdy vojnun,
Tal sanlarьң
Mugur etdi,
Kim bilsin
Esine nele
Keliv ketdi.
— „Ne etejim
Endi sana

Kuydyrdyñ ax,
Saldyñ yjume
Bir qyjnylyq,
Bir valax!“
Endi ne dev
Körgyzyñ xalqqa vetiñi,
Ajt end
Sen aqavla
Kemirlik etiñi!
Çaň çuvuqla
Çylanca körmezlemi,
Seni qamci
Bla tyjyv
Syrmezlemi?
— „Anasyqym!
Qurmanlyq volajym saña,
Alañ atlañ da
Eşitdirme maña!“
— „Toxda endi,
Ujal nat,
Sözden ujal,
Bu isni
Axıñ ne volır,
İsge al!
Tuşyñ etgen
İsñe bir
Tuşyñcy sen,
Caclarıñ çulqub
Soqpañysa kesin!“
— Anam, kör
Qanla tögedi
İki közym,
Çazyqsın sen,
Mende qalmaqandy tözüm.
— „Atañ kirse da
Körse seni
Bu yjge,

„Cасындан тақып
Sojmazmь
Seni cyjge?!“

Çazaıymmь ol kyn
Yjde volqan işni,
Ol acь sözleni,
Ol uruş-tyjyşny!..
Ol sözny tijreni çasь
Qartında da,
Safuvlada davnu
Çassь artında da.
Bir eşitiliv
Urqañlarь yjde anь,
Bir eşitiledi
Safuvnu çylaqanь.
Bir eşitiled
Ekevny qaçavlaşxanь,
Bir eşitiled
Ekevlenni davlaşxanь:
— „Sen etdiñ
Sen saldıñ
Ma bu yjge qanь,
Sen satdıñ
Tutub kesinça
Bir insannь“.
— „Etdim, vitdi,
Kimgе sorluqemda anь,
Kelgen ese,
Qalyr alaj
Bartda çanь.“
Bolsun endi,
Çyrekge tuz sevdirmegiz,
Kөvdy, temir
Yzerikme, tevdirmegiz!..
Tolusu bla çazarqa
Bolsa da ev,

Çazmajma
 Xapar uzunqa
 Ketmesin dev,
 Axьbь syzyv
 İşni ata-ana varь,
 Bьlajqa voldu
 Toxdaşxan onovlarь:
 „İşni artьn
 İjmej mьndan da erşige,
 Bildirmez çanьndan voluv
 Sьrt kişige,
 Taң atxanlaj
 Arva vla
 Alvь varьv,
 Safijatnь
 Qajьnlarьna tavdьrv.
 Ne desele da
 Tьңlav çaraşьrqa,
 Mьңa da bir
 Tav sьltavnu ojlaşьrqa.
 Munu ajьv
 Xonsu qatьn Xorasannа,
 Andan tilerge
 Bildirme dev insamа.
 İci syjse,
 Çan avrив
 Qarasa közy,
 Xorasandь adamqa
 Çaraşxan sözy.
 Bu iş
 Bьlьqdь adamqa,
 Bedişdi bu
 Ömyry tavruxda qallьq
 Bir işdi bu;
 Bьznа desele
 Ol verilgen malnь,
 Kim bilmejdі aurluqun

Bьllaj xainь.
 Aнь qajtarьrqa qajda
 Qarьv vizge,
 Bir keltiriv
 Qarajьqсь közyvuzge!..“

(Bu közyvde xonşula)

Safijat qajtvь
 Ujyne kelgenlej,
 Tijrede xonsula
 Xararnь vilgenlej,
 Qatьnla:
 Xavuv,
 Totaj
 Emda Qoztyjme
 Çьjьlqan edile
 Varьda bir yjge.
 Kirişiv vьla
 Qьzvьv söz etiv işge
 Siңen edile
 Bьla teren keңeşge:
 — Bolur, volur,
 Ol vizni zamanьvьzda
 Başxa xalili edile,
 Çaşda—qьzda.
 Ne amal var edi
 Bar kel desele da,
 Amalsьzeң, öleñ
 Ol desele da.
 — Da, bergen çerlerinde
 Turavьz alan.
 Qajsvьqьzdvь sizde
 Syjgenine varqan?!..
 — Syjmej kelsek da
 Basьlvь olturqanvьz,
 Satxan çerlerinde

Qыm demej turqanbız.

— Qoj, allax saqlasъn

Намъсныъ vuzarqa,

Qalaj volur

Тъсыгъv cekden

Ozarqa.

— Meni sartъn

Bu is dinъe

Azqъnlyqdbъ.

— Meni sartъn

Bu vetsizlik

Ъzqunluqdu.

Ne demekdi

Съjъnmav tuvqan yjune,

Neva da voj

Salmamaqlыq vaş iеne.

Tөzerge kerekdi,

Sen oцsaң qalsaң da,

Sen toquzuncu qatъn

Bolub varsaң da.

— Alaj volqanlyqqa

Bek qъjъndъ, aqъz,

Bir kesek

Saqъs etiv

Alaj ajlyqъz!..

(Tijre qъzla)

Qъzla da bir yjde

Mъdax-mъdax volub,

Sөleşedile aхsъnъv,

Teren solub:

— Ketmedimi qanla volub

Өmyr ызъ,

Zylij çazыq

Temirci Şamajъnъ qъzъ!..

Turluq volub

bşarmajъn qaşың-vaşың!

I-i-i ne eteme anъ

Vajlyqъn aşыn.

— Sen ajtxanlaj

Kim da çaşav

Dejdi ansъ,

Өlgeni it

Bola varsъn dunjasъ.

— Aqъz bir quçur

Uruşad anasъ da,

Bir qatъ volqandъ

Tavхан valasъna.

— Ne etsin, tavmajdъ çer

Vaşыn salыrqa,

Qъjъndъ dejd

Bergen malъn

Qajtarыrqa.

— Eri bir amandъ

Dejdile gebenca,

Qarnъ salъnъv enişge

Nartyx gөncа.

Sav elni

Qanъn icgen

Birdi dejdile

Çutub qojar

Ol vъlanъ emegenca.

Dъdъ-dъdъ Safuv

Bir aman volqandъ,

Sarqalъv bitgendi,

Suv-salam volqandъ.

— Kerti bir quçur

Çuqlanъndъ, sөñendi,

Dunjada çaşavdan

Bir quçur dөñendi.

— Men xorasanna tybev

Biraz sөleşdim,

Bъzna elte aylanalla

Dev eşdim.
— Vov endia va
Eltiv çardan
Atsala da,
Bojnun ariv
On beş çerden tartsalada,
Barlıq tyldy,
Barırlajın tyldy çanь,
Atların eştse da
Сьқа turad çanь...
— Ax endi va
Qalaj eltirle,
Ajt anь,
Bj anь ol
Tarьqqanь,
Çылаqanь.
Anь dejdi
Xar kyndesi
Bir çanьvar,
Qajın anasь vuzmaqan
Adam vuvar...
Qajın qьzlarь va
Munu varь çavlav,
Xar birь bir
Curum izlev,
Berne davlav.
Erl va dejd!..
Oj qojcuquz,
Siz qoj çanьm,
Safuv xapar
Ajtخانьnda ij төrt sanьm
Qaltьrav qaldьla
Bir qьzьv
Ter uvuv,
Сьdajalmaj ketiv qaldьm
Ariv turuv...

(Bir başxa xonьu qьz
kiredi)

— Qьzla, siz da
Berі kelivmi turasьz,
Bьlaj mьdax-mьdax'a
Nek olturasьz!..
Men ajtьrьq—
Varьqьz „uşasьqьzqa“,
Bьllaj hal
Kelmesin degiz
Başьqьzqa!..
Birev bir
Xapar ajtdь da
Maңa keliv,
Sizge keleme
Çyregim keltirylyv!
— Neni usynden?
— Çьjьlv ol murdarla
Bөlek voluv
Tolqandьla dejd Umarqat
Kөv at
Tuarьlv kanuşnalarьna,
Xant etelle
Dejdi
Maruşkolarь da...
Alqьn asьq
Bet көrgyzmejdile dejdi,
Xamitni va qьzьv
Izlejdile dejdi.
Aşьqьş saqьra
Adam kelgendi da,
Arь ketgendi dejd
Rais afendi da...
Bir da xurmet
Etiv tav
Varььna da,

Salamlaşdı deydi
Starşına da!..
— Kyeв kesі
Barmıd deydi?
— Çoqdu oqaj,
— Şafijatnı eltirge
Keldile voqaj!..
Çarasdırlıq volurlamı?
— Da kim bilsin
Maңa ajtxan bla
Qazıjlanı Kulsym.
Xapar birda,
Birda uşaqıvsuzd aqız,
Qalaj umut etesiz,
Qajdam ajtıqız!
— Men tamada
Bolsam edi pirevlenge,
Bu işni çetdirmejn .
Sırt birevlenge,
Şafijatnı voş
Eter edim vaşna,
Har bir kelgenni
Salıv-salıv qaşna.
— Ov... pirevlen,
Sen pirevlenleni qojcu,
Men bolsam edi
Bir avadan onovcu,
Tışrıbnı kişi
Malqa sanamazca,
Ne acılıqnı da
Qızla sınamazca,
Bir zakon
Sıqarır edim
Kuclyk varı
Muxar volub
Uvalırsa şovralar...
— Nedi anı...

Qıynı zatmıd
Pirevleni,
Kimdegisin bil
Pirevleni çygeni!..
Çarlı volub
Çav qalsın
Pirevlen qılıb,
Dunjaqa tuvqan
Bolmaz
Bizden qıynı...
— Safuvca bolsam,
Çallar edim
Bir çarı,
Bu kelgenleden
Bolmazmı ij xaparı?
— Çavluquna vetin-vaşın
Bajlav çavın,
Birev bir
Guzava ozdu
Qızın çavın.
Men tanıjalmadı,
Mölekni avsın,
„Safuv edi
Dedi art
Bicimı sını!“
— Bara volur
Birevge vaşın
Salıqı!
Umut ete
Bolur çavın
Qalıqı!
— Bizde andan
Başmılvız da
Çoq edi,
Çavıq endi
Ne qıynıqla
Kermedi ..

(Terezeden qarav ozub
barqan çaşlanь көre-
dile)

— Majna keledile
Andan talaj çaşla,
Barьсь da
Tijre çaşlaqa uşaşla.
— Majna keled
Cavьrlarь çene Daut,
Majnama aralarьnda
Camсь Camuk.
— Majnama
Safuvnu syjgeni
Sylemen,
Majna, qьzla,
Majnama men
Kesim syjgen.
— Qajsь?
— Öceşeme end
Bile esegiz.
— Axmaddь!
— Vov tersine
Ketdi esigiz.
— Majna көв
Bolmaj tutmaqdan
Cьqqan Xasan.
— Aqьz qoj,
Bьlanь end
Sanaj turmasaң!..
— Daut-Daut, bьlaj burul!
— Isim vardь!
— Bьlaj burul,
Saңa va kim iş cьqqardь?
— Marça Daut,
Beri burul,
Daut, Daut,

Bir xapar ajt,
Qalasa da
Çerge aub!
— Siz kertida
Kölygyzdenmi çarьqsьz,
Quru çarьv
Bla ne is
Baçarьqsьz?
Bu xal
Adamнь igitda
Sьlxьr etedi,
Çyrek көkregimi
Urub, teşiv ketedi!
— Ne vardь endi va!
— Ullu asker volub
Kelgendile
Umarlaqa,
Arvaz tolud.
Çьjьlv
Elni oңlusu,
Bьdьrlьсь:
Starsina allaxнь
Gjaur kirlisi,
Axьr kimni
Bar qarьvu
Emda kycy
Endige deri
Qajda subolici
Onov etdile
Safijatнь eltirge,
Eltgende arvaqa taqьv
Syjreltirge..
„Bьlaj tьjьnşьd dev
Birev onov etdi,
Afendi da
Şeriqat bla begitdi.
Selr volama

Bir җақ
 Сьрҗаҗаһна,
 Birev bir
 Сақлау да
 Қаҗьрҗаҗаһна
 Söz vermelle
 Маңа ах
 Bir төгылырге,
 Хазьрем бу işde
 Keriliv өлырге.
 Hej оқурсуз,
 Zalim zakon,
 Kijik namьs,
 Qьs zavallь,
 Тьшььvни буv,
 Bojnun qьs...
 Seni da bir
 Kynun, bir
 Kөzyvun kelir,
 Ol zamanda
 Bu җarль хalq
 Таһьr, билir,
 Toxda, erkinlikni kynu
 Bir җarьtsa,
 Bilgen tyl da
 Betine „tuv“...
 Dev tykyryr.
 — Kөremisiz,
 Ma ol хalqнь?
 — Ma keldile,
 Safuvlanь
 Uj allьna
 Tөgyldyle“.
 Saut taqьшььv,
 Aslam adam asgerca,
 Kөrgenle uruьxa
 Keledile derca.

Qaңqьldatьv tauqlanь,
 Batman qьznь,
 Tolturdula
 Safuvlanь
 Tar arvazнь.
 Uc — төrt
 Adam atladan
 Atььv тышув,
 Ketsile Safuvlanь
 Ujge kirishiv.
 Birleri сьqдь da dedi:
 „Ujde җoқdu,
 Bir işeksiz җaшььldь,
 Bizden buqdu.
 — Keterge vaşladь iş
 Bytyn cyjrege,
 Hajda җaşla
 җajььqьz
 Sav tijrege!
 Birerigiz
 Birer yjge
 Qaravul vol...
 Bьlajladan uzaq
 Qajrь varььqдь ol...
 — Ne vouldu end
 Bir saqatнь arasьna...
 Soruv kerek
 Qьsьv
 Ata — anasьna“ ..
 Cьqдь anasь
 Sir turub
 Qaş tykleri,
 җьlamuqqa җiviv
 Kөzy-kirpikleri.
 — „Bilalmajma
 Qajdaqььn, valalarьm,
 Qьдььraңma

Түгеліні білген ...
Molla bla
Starşına ol saqatdan
Sekiriv tyşdyle
Ekisi da atdan.
Xalqнь arasьna kiriv,
Urub çarьv,
Qьznь anasьnь
Tuvrasьna varьv,
Ajlanьv veri
Xalq taва
Bzlarьna:
„Ne etejik
End vьlanь
Qьzlarьna!“
Dedi afendi:
— „Çoqdu ьgz ujat da,
Zidan tьjnşld
Bu qьzqa
Şeriqatda!“
Starşına
Qarav turdu da „ojlanьv“,
Ajtdь qьznь
Anasь taва ajlanьv:
— „Tav qьzьnь,
Xanьv, sьqar
Beri çenil,
Tavdьrmasaң,
Tutmaq vard saça,
Munu bil.
Siz vygyn
Ojnajьsьz
„Beş ne on bla,
Siz ojnajьsьz
Şeriqat em
Zakon bla.

Zakon, endi
Starşına,
Tartьv aьlv
Tov arvanь
Ağьşna
Saclarьndan taqьv,
Bajlav syjretirge,
Zakon-nekax nedi
Anь yretirge.
Kerekden da ozuv
Borclanьv turama,
Meni... nedi...
Men zakonnu toiturama!
Çoqdu zakon,
Ol nekaxь
Erin qoşuv,
Esiriv ajlanьrqa
Quturuv, tojub.
Betsizni kescmek
Zakonnu işi tyldy,
Zakon sizge
Bir ojuncaq
Kişi tyldy.
Malda-mal,
Qalьmda-qalьm
Aьlv endi,
Өmyrde көrmegeniңi
Kөrgyzgendi...
Senden vaşxa
Allaj adamianь atьn
Qojnunda
Saqlav turured,
Igi qatьn...
Kerek volmajd
Çenillik ne sьdamьsьzlyq,
Savьrsьzlyq neda

Anşь vı yjcykny
Bygyn qırşav alyv
Kıjdyryrge edi
Keregi ot salıv
Ma alajdı,
Sьqar, qьznь
Tavдыr veri,
On minut
Bolçal vereme
Aңa deri..
— Tilejme, çamaqat,
Aпь syjyv sizge
Tьjoqan kivik
Kelmesin сьrt esigizge.
Men kesim
Oquna vaşьn
Ezer edim,
Cacьn kylte-
Kylte çьrtьv
Uzer edim.
— „Endi kьvdy,
Qojajьq voş
Sandьraqnь,
Qoj, uşatsaң,
Başdan çallatьv çomaqny!
Qьznь tavamьszь,
Tavmajmьszь vizge?
Tavmasaqьz
Ne eterni
Sormam sizgel..
— „Men, ajtmajma,
Çaпьm sizge
Qarşь volub,
Kesim qoşulub izlejim
Başь volub.
— „Çoq kьreme

Çibir vetigiz,
Al, mьrtazaq!
Ekisin da tevretigiz!“
Bu kəzyvde
Dautnu veti tyrleniv,
Qьсьrdь xalqqa
Sermev, tьrxьkga miniv:
— Çamaqat!
Men xalqнь
Kəvynu atьndan
Səz ajtmaj
Sьdajalmajma
Em artьnda.
Zakon, şeriqat
Bizge сьrt qaramajды,
Bolsada tьңьlarqа
Сьrt çaramajды.
Bu eki
Qartнь xalьna
Biz kyjeniz,
Ne xatalarь vard
Bilirge syjeviz!
Kimdi kərmegen
Vьlanь vuşuvlarьn,
Vьlanь vı
Sarqьv varqan
Kəz suvlarьn.
Artьqıьq-zalimlikni
Ojnaqanьna,
Çarь xalqнь
Çaşarqа qojmaqanьna
Şaqatıьq etedi
Tyımyd ajtьqьz siz,
Vьllaj isge
Sьdav turluq
Qajşьqьzszь?!..

Ағалағына аіхандыла.

Усыне халқ

Сөвелеклеса васьпыв,

Бу да хараг

Ајтад солув

Ем ахсьпыв.

Вагьв халқ

Қоғулув бир-бири усыне,

Оі адам қол

Аламајд қарьв кесине.

Бир заманда

Келди адам

Халққа кiрiв,

Хар бир адам

Тьңылајды есiн берiв.

Келди уј алына

Акғылем ақығын,

Брахьн-брахьн алыв

Атламығын:

— Не волдуқуз,

Неди хараг, тавдықызть,

Ајта кiг,

Тавдылать

Дејме да қызы?

— Тавхандыла...

Деди тутув велівауи.

— Қоловcula...

Тавхандыла... seni қавуң!..

— Не қоловсу!

Қасьв вагьанлајмь дејсе,

Берлаққа кел,

Оңлұрақ ајт,

Есiтдiрмејсе.

— „Суv ызында...

Қоловcula...

Аіқып көгуv...

Қимдан алыв

Kelgendile elge kiris...

— „Neni qumdan?!

Bu көzyvde

Bir tov арва

Keldi, көryndy арвада

Uzun ова...

Қамсь... қамсьпыв ісінде

Сьтмақ өлык,

Қьылап халқ

Şaşdy бу

Өлыкны көгуv.

Eltiv salдыла

Anasьпыв алына,

Anasь қарат да

Қьзыпыв салына,

Көлу ketiv,

Тажьв esden, ақындан,

Қаңыз қерге

Аварқа келди қолундан.

Molla: „allax“...

Dedi erni

Қьылапыв,

Starşinanь

Салындь мыжыларь.

Қаңав вiј

Салыв өлыкге

Көз қьығын,

Сьладь қолу вiа

Сьққап вьдығын.

(Өлыкны усыне қьқылыв
сылақан анақа қарав

Daut:)

— „Хапьв!

— Dedi Daut ась

Халқа қарав,

Beti qanca qызarъv,
Çyregi tarav:
— „Etme vylaj,
Xanъv, var ese bir evi,
Munu oğgenini
Acyqdy sevevi!..
„Qovan...
Qovanda salmajma
Men сыrt aъv,
Anda çoqdu
Ne seirlik,
Ne açaъv!..
Baralla şorqalarъ
Bir-birin quvuv,
Atalla alaqa
Kim tyşe da vuvuv!..
Başxa zatdy
Çyrekledе
Otca qызqan,
Başxa zatdy
Çarъ kызden
Qan tamъzqan.
Nek verdigiz,
Ajt, amma, syjmegevine,
Kesine teң
Koryv kыл ijmegevine?
Zorluq völdu
Başcy vu
Işge sevevge,
Bajlavdy ol
Bizni vıçovqa
Em çıvge.
Bajъq, tyvge
Başcyv haman
Ezed vizni,
Zakon, din
Emda vu zaman

Ezed vizni.
Ajaqъvъz tutmaj
Tyşeviz viz tyvge,
Bajъq salad
Buşuv çarъъq харıvge.
Qalmaqandy çarъ хalqda
Cydam-tozum,
Vıçovlanъ cascyv kerek—
Budu sözum!“
Vu qan—
Sav urunçan
Tav хalqny qanъdy,
Vu olyk
Zalım dunjany
Qurmanъdy.
Kөvdy qurmanъqqa
Ketgenleni sanъ,
Unutulmazъqdy
Birini da qanъ...
Tьrmaşcyv kerekdi
Azatъqqa haman,
Çuvuqlaşxand
Erkinlikle
Tuvar zaman!..
Bar ed
Acy qajqъ
Anda qartda, çaşda,
Ijildile çerge-çerge
Qarav başla...
—————

Bir tьңylasan
Kөkde kynny
Kyreninden,
Bir çaşavnu
Çyregini
Tereninden

Eştile edi bir tauş,
Ol ezilib

Kire ed тьъьџа
Узулув-узулув:

Тауш.

„Men ылајма zalım dunjanь
Barqan suvu vuvqan qьzьna,
Men sarnajma ыarль yjurny
Sөnyv ketgen nyr ыulduzuna“.

* * *
„Тьсьььvни qanль xapaьndan
Tolub тьqдь meni tefderim,
Bir kyn axjul volub sarqarla
Tefterimde qanль dertlerim“.

Тьсьььvни ajtxan sөzleri.

Esgi adet, ыeriqat dev birni aльв,
Bojnum, velim anь zor ыygynden talьв,
Dunjanь ыaşavundan taşada qalьв,
Kөv tөzdym qьjьnlььqda kesimi salьв...

Ne insanльqdan bir ulyşym volmajьn,
Ne vu da ыandь dev ыanңa sanalmajьn,
Zalimlikden bir kyn keliv qan almajьn,
Artьqlььq'a eziv, өlmeј ne qalmajьn!

Esge тyse, ata-ana eltiv satьв,
Kөyrge sьjmegenimi qoluna atьв,
Men ыazyqqa vu iş өtuv, tamam tatьв,
Az turmadьm ыaşxьn xalqa kiriv, ыatьв.

Taralaem ol zatladan qacьв, yrkyv,
Tөgyleed көzlerimden suvla көv-kөv,
Zakon meni „ыaqлај“ edi тyvge тыrtыв,
Tevleneem auzumdan qanla vөrkyv.

„Qызыбызны erge bereviz bu ajda“
„Qalyń-alyń kɵv berellik kelsin xajda“
Dev dorex etiv ajlanqanıaqa alajda:
„Çazыq çannы satma“ derik vizge qajda!?

Ылај ыла esgilikte xariv volub,
Dorxlanıvdan сыqalmaj vaşыть çulub,
Kɵzlerimi gençileri qandan tolub,
Өmyr ijdim mugurlanыv, çылав, ulub.

Qызы tolub oktjavr aj tuvqanыnda,
Arтыqлыq-kyçlykny vojnun buvqanыnda,
Zalımleni kençe keri quvqanыnda,
Çaşavny esgi vojavun çuvqanыnda:

„Tыşыrvqа оquv bilim da ne kerek?“
„Dunjanы çarтыqлыqындаñ volsun erek“
„Devçyleni vasxan edi „emen terek“
„Sen da сына аны igi esel!..“ dejrek.

Ienme dev eziv, sancыv turuvçula,
Erkinme dev, tyjyvçyle, uruvçula
Çuav etsek, vojnıvuznu buvuvçula,
Sыndыла bu meçus çolnu quvuvçula!..

Oktjavr tişini erni da teң etdi,
Bijni kɵmyv qulnu da hur etiv өtdy.
Kijiklikni tamыv quv voldu, vitdi,
Tыşыrv da „adam“ volur zaman çetdi.

Hajdaqыз, egecle! Turmajыq voş çatыv,
Bu alтыń zamанды, аны voşxa satыv!
Çaravsuz adet namыsны ucuzlatыv,
Har işden ulyс aјajыq мылык атыv...

Kɵvdy endi, esgi „qavladan“ сыqajыq,
Esgilik-çesirlikge taban urajыq,
Hunerden, har işden xaparлы volajыq,
Çarыq çaşav sosializmni qurajыq!

Temircini „tyşy“

Халқың қаның бузма,
қарғың бузарла.
(NART SƏZ)

(Revoljusijany közyvynden bir işcini ajtxan
xарарь).

(poemadan bir kesek)

Çyrek unutmaj kyreşedi
Bu „tyşymy“ kynyn em ajьn,
Ol esime şarq dev tyşedi
Qьзы oktjabr kelgen saьn.
Tyş desem da tynden kertidi,
Bir bөlek ғыl artxa qajtajьm,
Ol million çyrekni dertidi,
Тьңыла, şoxum, saңa ajtajьm:

I

Aur iş—qolubuzda,
ot—qojnubuzda,
Basьv turqan
qorqaşьn çyk vojnubuzda
Сағхьңа, muskullарьңа
vaj-vij ie,
Ter төгесе,
ala ysyn
but-qol tyje...
Ne qadar da tyjyl!
Çal çoq, vysyrev çoq,
Tas volmasьn qьjьnь
derik birev çoq,
Kecen da iş,
kynyn da iş,
tynyn da iş,
Хаjьгь vaşxalanь,
sen—işle, kyreş!

Kece kyn da tyjyl,
çaңыз хақым deme,
Kүсүң tausulady
vaj eme-eme...
Fabrikantny tili asь,
sozy asь,
„Qьm“ desen,
culqanьv tijed
otlu qamci.

Usu tutsa:
„Ket sen mende turma“ dejdi,
„Maşınamь alaj qьjnav vurma“ dejdi.
„Tursaң-olturma,
oltursaң-turma“ dejdi,
„Seni adamьsa
olturturma“ dejdi...

Bu sözleden
ajlanady qan көzynde,
Sen mekamsьz,
sen orunsuz çer çyzynde
Savanьsa qа syryrge çoq
bir eli çer,
Calqьсь tavmajdy qьşlyq
calqь silker!..

Urunnaңa aşav-iciv
çoq volady,
Kyny amandan-
amanña voqlanady.

Çer ysynde
tajaq tauş ökyredi,
Urunnan xalq
çaşavuna tykyredi.

Bu hal көvdyredi
işci çyrekleni,
Qarşь uvlav
vajqa taва vilekleni...

Basımdan kyn
 tyvden ese
 çer çaqadı,
 Sanlarımdan şyrydaşyb
 ter aqadı.
 Bek suvsady
 çolda quru gırçyn qava,
 Qara suv tava ajlandyb
 sava-sava.
 Suvcuq iciv salqyn
 çerge tartxan edim,
 Talqanyma soluv izlev
 çatxan edim.
 Tajanlanlaj cıpacıqym
 çerge çetiv,
 Kirpiklerim
 qıbylqan şojd esim ketiv.
 Axırb alajda
 endi qalqıqanma,
 Kızlerim köre,
 kesim qalqıv qalqanma...

III

Bir zamanda kyn tutııv
 kec bolqanca,
 Çer ysy işciden,
 elliden tolqanca,
 Tav, tyz qalmaj
 qara cavka olturqanca,
 Kək kykyrev çer da
 tevene turqanca,
 Qıvı vıjraqılab
 tutıv qollarına,
 Çiti qarav
 oqlarına, sollarına,
 Qıvıralıa dunja vıvıv
 tert çanına,

Nalat berib
 kapitalnъ vet çapъna.
 Tırıldı har urunңan
 „teñlik“ tauşdan,
 Bu söz ketdi
 çeñil ucub ucxan quşdan.
 Qulaq tikdi
 qъcъrъqqa qatъn, kişi,
 Öрге qovdu
 Eresejni har mujyşy.
 Bu qъcъrъq
 qatdъrdъ işci welleni,
 Qovardъ unuqub
 çatxan көv elleni.
 Misal ucyn
 ne aıtajъm
 endi sizge!
 Qara da qoj
 tolqunlanңan bir tenizge!
 Мында vardъ,
 aslanca çigit ulanla,
 Мында vardъ
 dev sanъ em qavlan qanla,
 Çalъn vetle,
 xivvil qolla, zъkgy tonla,
 Mekamsъzla,
 çurtsuzla emda „qon-qonla“,
 Мында vardъ
 çalda calqъ tavlaqanla,
 Çallaryнъ çartъcъn da tavmaqanla.
 Biri qalmaj
 zulmu-kyclyk vijlegenle,
 Çavqa qarşъ
 varъ tişin vilegenle.
 Bu sajqalъv
 birigivly, ylgylidy,

Közge tivan,
 cars savdırqan tar catladan,
 Qavırca tar
 em qarañ tutmaqladan
 Tyzlykcy çönerleribiz
 boş volqanca,
 Şarqdan kyn tijib
 dunja nyrden tolqanca,
 Сынъ qaumnu
 qollarъ vajlanqanca,
 „Сынсызла“ da
 „qoltuqlaşъв“ ajlanqanca.
 Kesim-kesime: tynmydy, tuşmydy bu
 Demej, oqese şыvyla kystmydy bu!?
 Çer tyvyn vaşьna salqan
 bu ne zatdъ,
 Патсажъ qaşьna salqan
 bu ne zatdъ!?
 Oqese көkden
 „çavrail“ taşьmъ atdъ,
 Allax voluşluqqa
 qolunnu uzatdъ!?
 Oqaj-oqaj,
 tavdъm tyzyn axььnda,
 Biz endi kec tyşynnen
 bir iş vard mьnda.
 Bu işde
 birikmeklikni kycy vardъ,
 Dunjañ tyvyn vaşьna
 ol qovardъ...
 İşci-elli tolu birigiv bir urdu,
 Ossalam, tav ese da
 vuzdu, ucurdu!..
 Xajran boldum
 ol kyndegi işlege men,
 Ma söz ycyn
 igi-igi тыңла sen!

Bir көzyvde Гапон рөрпү сөзүн сызлав,
 „Çаşасын патсах“ деген сыры да сырлав,
 Сарайна варқаньыда өтмек тилев:
 „Тас волюуз көз алымдан!“ дев тис билев,
 Bizni вөгу дойлань сырғенца сырғен,
 Çуав орнана оқ ем патрон берген,
 ОI кун ань қолундан минлев çан өлген,
 „Ма sizge аш!“ дев хиликге етив кылген
 Nikolaj патсах да тырмеге киргенца
 Алтын тащ тас волюанца, еригенца.
 Ах... артырлыларым çетди дев қалтырав,
 Көзleri темір тереzedен сылытырав,
 Турқаньна қарав халқы көлу кеңив,
 Bytev Eresejni işci alam çеңив,
 Нар еркилик қолубузқа берилгенца,
 Biz да вуқовдан ысхьпыв керилгенца,
 Көргенимде ој quандым ујурынув,
 Umutsuz çаşав сықды дев сеирсинив.
 Andan сонра tuvdu vizge çапы өмыр,
 Esgilik otunca куду, voldu көмыр.
 Birligimiz, şoxum, vizge hurлуқ verdi,
 Amma plan сызқан Lenin ustaz edi.
 Lenin ol сылда қырг çетинcede edi,
 Bu тышым октявры icinde edi.

Он ус.

(Oktjabrнь 13-су сылы толоқанына)

Bir, eki, ycl..

Ус да он—он ус,

• Он ус сылда,

Azatlық çолда

Ortaқа işleniv varқан

Ullu. temir „yјge“

Qurcdan сыјле urdu

Он melion сөгyc!

On uc...

On uc ғыlda

On uc kere ant etdi,

On uc kere birleşdi,

Bir yjurca yjurleşdi,

Em artda,

Endi—

Bygyn temirca qatdy

On melion elli kyc...

On uc...

On ucde işci qolqa

On uc kere kirdi kyc.

On ucde vajlaqa—vuşuv,

Burzujaqa—mьdaxlyq,

Qan icgenlege—ökynci!..

On uc ғыl mьndan alqa,

Melionlav urunñanla

işde,

kyreşde,

onovda

Çavlanь oñladyla.

Qarьnlarь qanlanь,

Patçaxlanь, ranlanь,

Soltanlanь-xanlanь

Uatdyla-xorladyla...

On uc ғыl mьndan alqa

Işcile, urunñanla—

Bygyn onovnu vaşьnda turqanla

Ol zamanda

„Sarizm“ atly çьrtxьs, cьgьr,

Qanly quşnu

Qanly тыnaqlarьnda,

Talmaz çajaqlarьnda,

Ezile, sajnala, yzyle

Çьrtyla edile.

Çaralanъв ивси çoluna
Tuşgen qanatъса,
Közleri qan көрүв,
Termile, tarala edile.
Artъqlыq tuvynde
Auzlarъ qan vörкүв,
Çyrekleri ol dunjadan yrкүв,
Tъqsъj edile.

On yc çыı mъndan aloa
Melionlav urunъanla
Artъqlыqнь eşiklerin etdile,
Qыңыrlыqlaнь, zorluqlaнь
Birlik kyc vla,
Sыru uc via
Uatдыла,
Çaşavnu çaнь çolqa tyzetdile,
Bytev urunъanlaнь
Birigivge, birigivge
Daqьda birigivge yretdile.

Andan veri ketdi on yc,
On ycny icinde ullu kyc,
On ycny işinde kyçly qurc,
On yc da on yc...
On yc çыlda
Azatъq çolda
Işleniv kelgen temir
„Yjge“ qurcdan cyjle urdu
On melion cөгyc.

On yc entda on yc,
On yc çыlda erkinlik, aktiv,
Kollektiv çolda
Bir „yjny“ çoruqun
Qавыı көрды,
Birleşdi
On melion elli kyc.

TEMİR ÖMYR.

Bizni ömyr temir ömyrды,
Biz ömyrny temir devleri,
Ömyr bizge qurcdan „çan“ yrды,
Biz ömyrny—qurc mindevleri.

Temir çaratdъ bu ömyrny,
Bu ömyr tuvdurdu temirni,
Bu temir aşajdъ kyvşeniв,
„Nart“ ömyrden qalqan kömyrny.

Ömyr kyçly bu temirden da,
Çьjdъ qolqa qurcnu —temirni,
Ömyr aqaclaпь kemirdi.
Öldy „pitir ajaq—temirli“.

Ömyr syrmelev acdъ çolla,
Esgi çolla boldula kirli,
Temir ömyr „aqac atla“ bla
Saçqьs etci „ulov“ eltirmi?

Biz ömyrny temir askeri,
Biz syjeviz qatъ birlikni,
Biz syjeviz em çarataвьz
Aңda qurcluqnu, temirlikni.

Ömyr volub ullu ölevyl,
Atad elev cövlykny, kirni,
Ömyr yzed zornu tamььpн,
Nyryn çerge төгьv ilkerni.

Bizni ömyr temir ömyrды,
Bu ömyr xar ömyrden ördy.
Temirden insanla volqanьп
Biz çañьz bu ömyrde көrdьk...

IV. Buşuv kynle.

Sensiz.

(Leninni ölgenine 5 ғыl toloqan bla).

Сьjль usdazьвьз,	Ojulmazca,
Çol usdavyz—	Өmyrlykge nuzulmazca
Бақаль Lenin!	Quradь.
Sensiz da viz	Quravyz, Lenin, quravyz,
Sen көrgyzgen,	Kynde kecede da
Sen tizgen	алльвьзда ыгавьз,
Plan bla varavyz.	Varavyz qьzv çyryv,
Varavyz	Алльвьзда нур көгүв,
Aзьвьз	Аңа çeterge talьv,
Көвүвүз да	Ашьqьv varavyz;
Qalmaj çarьla,	Bizge,
Агьmaj,	Işibizge,
Talmaj,	Icibizge
Qьzv çortuv varavyz.	Çaraşmaqanlanь
Алльвьзнь	Uravyz
Тьjarqa umut etgen	Da
Qалльвьзнь	Avduravyz.
Sensiz da ыгавьз da	Bizni çarь
Qьjьrqa сьqaravyz.	Өzegibizni
Сьqaravyz, ajhaj сьqaravyz	Cirik muratladan,
Sensiz da ol sen vurqan,	Bjurokratladan,
Sen qurqan	Daqьda
Maşınanь;	Ыла ьşanь
Sen syjgen kalq	Bizge qanь,
Çanь	Osal zatladan
Qanь	Tazalajьvz.
Bla vuradь	Оktjabrqa
Sosializmni	Bla saңa
•Allaгьп,	Dericin qavyrqa
Tamallaгьп,	Kiriv insaңa

Sanalmaqan,
Quanalmaqan
Ol işcile, çalsyla,
Keşi işlev çasaqan
Elcile, savansyla,
Malcyla,
Bir birlerine qol veriv,
Syjynuşuv, qaş keriv,
Sensizlej sen yretgenca,
Sen osijat etgenca,
Sen ajtýv ketgenca
İşlev alqá varavbız,

Varavbız, qybýv varavbız;
Bu varýv bla viz
Izlegenibizge
Çol çaravbız.
Fabrikalarbvbznъ,
Zavodlarbvbznъ
Ol nyrge vuravbız,
Vuravbız, Lenin, vuravbız,
Ma qaracъn,
Bылaj bla viz
Sosializm quravbız!

Turqandъ ol өlmezge!

Kөzy çumulúb
Ajьыlsa da bizden,
Lenin savdu,
Çaşajdъ ol icibizde.
Qucaqladъ Leninni
Mermer keşene,
Аmma өlym çoqdu
Leninni işine!
Kim ajtalьr өlgendi
Dev miñlev miñde,
Melionlaqa çol acъv
Turqan Leninde.
Taldьrmaqan bir tyrlы
Iş anь belin
Şьvylaca өtgyr volqan
Auz çeli,
Ojum etci, qurcdan da
Kvclы Leninni.
Өltyryrge varmьd
Qarьvu өlymny!
Savdu Lenin!
Teved anь dev çyregi,

Qыьc urad çavlaqa
Taçal vilegi...
Çoqdu өlym, kyclydy ol,
Bulat kivik,
Çaşajd kyreşde ,cъnьqqan
Qart bolşevik,
Çanadъ ol çuqlanmajьn
Kyndyz-kece,
Çaңь dunja çener ycyn
Ulygy viced.
Çavlany өty atьlqan
Aңa көbe,
Lenin tylmyd
Qurc mızamь VKP(в)!
Leninniki tylmyd өsym
Bu texnika,
Lenin kesi tylmyd
Stalinli Se-ka!
Lenin өlgend, çoqdu demez
Kөzly insan,
Ajtsa ajtьr көzy soqur,
Kөly tuşman.

Ullu usda savdu,	Сьрт kelişmejd
İşlejd birgevizge,	„Ölgend“ derge bolşevikge,
Алсѣдъ ol har işde,	Өled, keted desek,
Har zatda vizge.	Çarar esgilikge.
Мьна шақат—majna	Кес ne ertde
Донбасс, Dneprostroj;	Өlym vardь faşistlege.
Мьна шақат-Selmaş zavod	Важнь etek tyvyn
Em Voixostroj;	Çalaqan itlege.
Мьна шақат—Ural,	Есерlege, mensevik,
Baku, Magnitostroj;	Он, „sol“-culaqа,
Мьна шақат—миң-миң plan,	Тыз çoldan tersine
Миң-миң çањь oj!	Tartxan golculaqа!..
Мьна çыз миң ylgy	Lenin çаşajd har
Хазьрдь шақатха;	Zavodnu көкрегинде,
Мьна шақат har bir rudnik.	Har şaxтань,
Har bir şaxта.	Фабрикни көкрек кеңинде.
Мьна шақат—	Lenin çањь ojnajd
Sosialist çolda har өrlyk;	Çerni çyregинде,
Мьна шақат—har SOZ	İşi сиңив
Kolxoz—elli birlik.	Melionлань çiligинде!..
Lenin işlejd vizni bla	Өlyr har çol,
Çањь çаşав,	Leninni çolundan өзge,
Мьна шақат—fabrik, zavod,	Leninizm savdu,
Aqас, таş, tav!..	Tuvqанд ol өlmezge!

V. QЫZY asgerni çыrlary.

QЫZY asgerni çыry.

Tөbeleni em tavlaпь
Sьjdam eterbiz,
Teңizleni көk havanь
Çaryь өterbiz.

QЫZY asger yjrer, өsmej
Azda тыjьlmaz,
QЫЬСЫВЫЗ çavun kesmej
Qыпңа çыjьlmaz.

Tov çacmaz, kyjdyrmez otda
Sıvuq vytynda,
Bu armija tuvdu postda,
Carsda, tytynde.

QЫZY asger yjrer, өsmej
Azda тыjьlmaz,
QЫЬСЫВЫЗ çavun kesmej
Qыпңа çыjьlmaz.

Tyzlyk ycyn көв aqarla
Bu çerge qanla,
Ezilirle qanьvьznь
Emgen çыlanla.

QЫZY asger yjrer, өsmej
Azda тыjьlmaz,
QЫЬСЫВЫЗ çavun kesmej
Qыпңа çыjьlmaz.

Beşmyjyş qyzy çulduznu
Kökde qurubuz,
Çerni beş wolumyne beş
Ucun burubuz.

Qyzy asger yjrer, ösmej
Azda tşyjlmaz,
Qыльсьвьз çavun kesmej
Qыпңа çşyjlmaz.

Prizьvnikleni çьрь.

(1933 çы asgerge saqььыloqan töluge savoqoq).

(Molodaja gvardijanь maqamь vla)

Hej, berc qoloq qurc vьsaq tutxan—
Dev-çigit erle,
Hej, çavqo qarşь tov ulutxan—
Qyzy asgerle!

Альqьz vizni da nөгerge
Çurt qoqurqo ureñirge.

Çarьla

kyn көрген

çarьz qьralнь

çaqлаjьq,

Urunçanlanь

atā çurtun

çavdan saqlajьq.

Biz keң, çarьq taңna cьqoqanvьz

Taqьr ujadan,

Kөв ezilgen, көв unuqoqanvьz

Ozqan dunjada.

Альһыз визни да нөгеге

Çurt қорутқа үренирге,

Çарһыла

күн көрген

çaңыз қыралнь

çaqlajьq,

Урунмақһықнь

ата çurtun

çavdan saqlajьq.

Урунған халқнь улуларь—

Ма виз төлувыз,

Çавда қарҫь қан çьгьв вагьв—

Bizni көлувыз.

Альһыз визни да нөгеге

Çurt қорутқа үренирге,

Çарһыла

күн көрген

çaңыз қыралнь

çaqlajьq.

Урунмақһықнь

ата çurtun

çavdan saqlajьq.

Qьзы сағлада билім альв

Biz аң егервиз,

Qajтьв халққа келгенде сальв

Ilmu төгервиз.

Альһыз визни да нөгеге

Çurt қорутқа үренирге,

Çарһыла

күн көрген

çaңыз қыралнь

çaqlajьq,

Урунмақһықнь

ата çurtun

çavdan saqlajьq.

QЫЗЫ asker saña keleviz
Safьna tolurqa,
Voroşilovqa söz bereviz
Saqsь volurqa.

Альqыз vizni da nøgerge
Çurt qorurqa yrenirge,
Çarьla
kyn көрген

çaңыз qьralнь
çaqlajьq,

Urunmaqьqнь
ata çurtun
çavdan saqlajьq.

Nar urunqan hurluqdan toqdu
Kavkaz tavlada,
Bizni tizginde orun çoqdu
Klass çavlaqa.

Альqыз vizni da nøgerge
Çurt qorurqa yrenirge,
Çarьla
kyn көрген

çaңыз qьralнь
çaqlajьq,

Urunmaqьqнь
ata çurtun
çavdan saqlajьq,

Klass aңьььь çiti volub
Biz hal bilirbiz,

Çavnu çyregin qьььь bla
Sььььь tilirbiz.

Альqыз vizni da nøgerge
Çurt qorurqa yrenirge,

Çarлыа
kyn көрген
çaңыз қыралнь
çaqlajьq,

Urunmaqьqнь
ata çurtun
çavdan saqlajьq.

Sav dyn-dynjada çetisьdi
Bizni kycyvyz,
Işci-ellige rahat turur
Ylgy viceviz.

Альқыз бизни да нөгерге
Çurt қорурқа yrenirge,
Çarлыа
kyn көрген
çaңыз қыралнь
çaqlajьq,

Urunmaqьqнь
ata çurtun
çavdan saqlajьq.

Razь eterviz partijanь
Çollarьn tutub,
Acь cirkitiv duşmanlanь
Keңden suvutub.

Альқыз бизни да нөгерге
Çurt қорурқа yrenirge,
Çarлыа
kyn көрген
çaңыз қыралнь
çaqlajьq,

Urunmaqьqнь
ata çurtun
çavdan saqlajьq.

Osoviaximdi.

— Miñ-miñ urunñanlaqqa
Kesi qucaqьn kergen,
Kөлyn асыв алаqqa
Qazavat bilim vergen,
Айтсь nedi, ol kimdi?

— Osoviaximdi!..

— Işci-elli xalqlaqa
Texnikañ yretgen,
Tyrlы usdalьqlaqa
Şaqrej-tañş etgen,
Айтсь nedi, ol kimdi?

— Osoviaximdi!..

— Xar тьşьгьvnu-erni
Başьna huner salqan,
Bатыр Qьзы asgerni
Boluşuvcusu bolqan
Айтсь, şoxum, ol kimdi?

— Osoviaximdi!..

— Bygyn tizginlerine
On melionla tolqan,
Kirmek аңа cilençe
Bizge em vaş vorc bolqan
Ol'a nedi em kimdi?

— Osoviaximdi!..

VI. Çahillikge qarşь.

Biz oqujbuz.

Biz oqujbuz talrьv, aşьqьv,
Qarañьdan aqqa cьqarqь;
Çahillikni quv etiv, cьqьv,
Cьmьrtalav otda çaqarqь.

Biz oqujbuz talrьv, aşьqьv,
Urunuvda ɵrlyk alьrqa,
Esgilikni' ijriv, sьqьv,
Çañ çolqa atlam salьrqa.

Biz oqujbuz talrьv, aşьqьv,
Ucunuşuv mijikge-ɵrge;
Tɵvenlikden-tyvlykden cьqьv,
Teñlik çaşav salьrqa çerge.

Biz oqujbuz talrьv, aşьqьv,
Atlarqa ol çol acar vizge,
Kulak-molla miniv, vasьnьv
Turalmazla end ysyvyzge.

Biz oqujbuz oquqlan caqda,
Çahillikni cьrt quruturbuz,
Oquv nur çanьv har oçaqda,
Çarьqlanьv sɵnpen çurtubuz.

Ağa „zukgu civin.“

Çaңыьq-çaгьqыq
Közleni acady,
Esgilikni uruv
Bomvaca cacady.

Çarынь ketedi
Közlerinden avu,
Kored oi mollaнь
Fitnasьn, aldavun.

Bezgek tijiv titrejd
Orazanь saqь,
Tutalmajd mollaнь
Alqьnca ajaqь.

Zorluqnu yjyted
Sovetleni otu,
Өled din, oraza—
Çavlanь sautu.

Ajrylad çarыь vla
Çavunı arasь,
Çan tartьv solujdu
Mollaнь klassь.

Qan icgen qaumqa
Biciled tar kevin,
— Mollaqa ne axьь?!..
— Ağa „zukgu civin!..“

„İnsan çyrekleni inzenerlerini“
sjezdine.

Hur Moskva—
dyn-dynjanь
Azatlyqсь özegi,
Nyr Moskva—
sav alamda
Urunuvnu çyregi:
Çerni toşy
qьзыl çanьв
Iş senden qarьv alad,
Sen kərlykny
yjytgen kyc
Kyn da sana zarlanad.
Qan auzu
topraq qavьв
Şaşxan caqda kapital,
Sovkultura
çaşnajd, əsed,
Stalin alсь—kapitan.
Çer şarnь
nyr colpanlarь
Talьnьşьв guzava,
Okjanlatьв
axjul volub
Sarqalla seni tava,
Sende kynden
kyc toquqan
Çaşin icgen sjezdge,
Kulturaqa
çim-çim көzden
Çolla bicgen sjezdge;
Urunuvnu
əmyr ьзып

Burub salqan ər kyvge,
Proletar

iskusstvoda

Ər udarnik Gorkilge:

Menden—

QЪZY Kavkazijany

Azat kəlly ƙaşьndan,

Bir innetli

kəv milletde

Miң-miң

klass qarnaşьndan

Ƙyz-miң salam,

ƙazqan ƙaqda

Ƙaњь ƙolda har qalam.

Salam saņa,

sovet curtnu

Ƙarьq kəgyntyň salam!

Sylemenni Suratxa pismosu.

Inçitdi
Kəlymy
Biz etgen
Ol uşaq,
Erirlaj
Et ƙyrek
Qar kibik
Ƙumuşav.

Bu tynev
Nyr sevdi
Başьma,
Ojuma,
Saƙajtdь
Inçili

Keceni
Bojuna.

Ex... meni
Tavlada
Teň əsgen
Egecim,
Kəv kynle
Sarqдыla
Bygynде,
Dericin!

Kəv kynle
Aqдыla
Bir sirin

Quvuşub,
Bu çurtnu
Kəv kirden
Tazalav,
Çuvuşub.

Kəv doqra,
Kəv myjyz
Tuşdyle
Ualəv...
Kətdile
Topraqnı
Tuvyne
Çol saləv.

Qəzyl kyn
Qavşatdı
Kujdyruv,
İjiriv...
Kəv osal
Xansvited
Sarqaləv
Em ciriv.

Çurtubuz
Bav-başxa
Bet aldı
Tyrleniv,
Kəv esgi
Em kir çol
Biteled
Kirleniv.

Ne qadar
Bolqandı
Tyrleniv,
Egecim,

Ekibiz
Al tanış
Zamandan
Bericin...

Esgini
Kəzyne
Qozladı
End qəşləq,
Çaırdan
Çaırdı
Arada
Tanışləq.

Çaşləqda
Tanışləq
Tatlıdı,
Bal derca,
Təged ol
Onzoa
Səzleni,
Şekerca.

Bygynne
Dericin
Qalqanvəz
Tuvemej
Bir-birge:
„Savmusa,
Çan tənim
Sən?“ demeј.

Suvuq hal
Tartxandı
Ol esgi
„Syjmeklik“,
Kərynmeјd

Bygyn da
Şaşmaqand,
Tunakъd
Innetiң,
Şaşmaqand
San savluq
Kef vergen
Kelvetiң...

Suratsa,
Suratъ
Salalmam
Men ырда;
Çetalmaz
Qarъvum
Sıratlav
Ajtыrда.

Bolsa da
Qalamъm
Tartadъ
„Maxdavda“,
Kem kergen
Çerini
Ujalma,
Ajt, „davla“!..

Syz em ajt,
Ma men da
Szyv bla
Өseme,
Syzmeklik
Ders tylmyd
Kimni da
Kesine?!

Хақ zathъ
Çazmajъn
Çaşavda
Bolumdan,
Tartъnъv
Qalыrда
Kelmejdi
Qolumdan.

Alajdъ...
Bek arıvd
Sende tъş
Kөrynұş:
Tişleriң—
Inçile
Kylyşyn—
Cij kymұş.

Uşajsa,
Arıv qъz,
Uşajsa
Maçanңa,
Nasъvıң
Bolurда
Tъjъnışъ
Bir çanңa.

Ol qutas
Saclarıң
Tevve-ten
Tavanңa,
Qaşlarıң
Kellişib
Işlennend
Em aңa.

Qav-qara
Uzunla
Közünü
Kirpigi,
Közünü
Gençisi
Tyrşynly
Har tygy

Tavlu qyz,
Tavlu qyz,
ТЪВЪГНЪ
„Çulduzu“
Közy kör,
Ic̣f̣ vuz
Ammaṇ
Bal tuzu.

Közlege
Köz qavaq
Ol seni
Suraṭṇ,
Suraṭxa
Taṿṇ
Tyld meni
Muraṭṃ.

Beleyd
Arivluq
Gençige
Avana,
Ol qylỵ
Qalqan çỵr
Ketmezmi
Havaqa!..

Çaпыьq
Çaşnaqan
Auqda
Elimde,
Nyr çanad
Meni da
Icimde
Kölymde.

Апысун
Сүјмејме
Men zornu
Zor aṭṇ,
Апысун
Sözümy
Ajtama
Qыsxaṭṇ:

Men sende
Kөрmeјme
Taḷp̣ṇ
Etinge,
Kөv esgi
Zatḷṇ
Oqudum
Betinde.

Buruṇnu
Çoruqla
Saqlajsa
Mы̣j̣nda,
Buruṇnu
Adetni
Tutasa
Çы̣j̣nda.

Çanьqа
Tøllenmej
Sozulqan
Kır qanь,
Sosçaşav
Nedi dev
Cyjyrylgen
Matallь!

Kjamarla,
Tujmele
Tysuң em
Tynlerin,
ТЬВЬГНЬ
Kart etiv
Өtedi
Kynlerin.

Ned seni
Kørykny
Çaratь
Syjgenin,
Komsomol
Xavijge
Qaş-başla
Tyjgenin?

Aktivist
Соqань
„Мьсхьlqа“
Alqanь,
Kesinі
Tanьvdan
Bьlaj ken
Qalqanь?

ТЬВЬГСЬ
Ханьvqа
Syjynс qаş
Kergenin,
Kulubcu
Qьzlanь
Sol көztyp
Kørgenin?

Ne tavdь,
Ajt xalqьn
Çahillik
Qallьdan,
Ne cekmed
„Esgi“ atь
Çanvardan,
Çallьdan?

Ne сьqдь
Саңа va
Меşxutcu
Ханьvдан,
Ne кеңse
Çазьq sen
Өрнуну
Таньvдан!..

Өsgenin
Kjamarqа
Buvdurub
Belinі,
Сьгајqа
Bазьньv
Bijlegend,
Kølyny...

Ax... Ajhaj
Bu zatla
Tartınmaj
Men saça
Ajtaıym,
Tamamıbq
Etmeıle
Insanqa.

Bu zatla
Boşdula
Deıme men
Tav varı...
Başxalla
Insanlbq
Degenni
Şartları.

Bu saqda,
Çırtıvuz
Ucunqan
Bu saqda,
Nır çanqan
Çıryldev
Har çarlb
Oçaqda.

Ajhajda
Başxadı
Har zatnı
Atları,
Ajhajda
Başxadı
İgini
Şartları.

Bu közyv,
Insandan
Başxa zat
İzlejdi,
Bu ömyr
Adamnı
Sırajdan
Syzmeıdi.

Ömyrle,
Ömyrle,
Kyreşli
Ömyrle,
Esgini
Kıjdyryv
Tögesiz
Kömyrle.

İcinde
Biz tıvqan,
End sınan
Tar veşik
Auşuv
Acıbıand
End vizge
Keç eşik...
End çarlb
Çırytmeıd
Zorluq çyk
Boıjnunda,
Sovet çırt
Ösdyred
Çarlbı
Qojnunda.
A... Bu çırt
Bazınad
Bu alqa
Barıvqa,

„Съгајџа“
Тујул да
Оқувџа,
Қағьвџа.

Наг қағьв
Аушанд
Бу җуртну
Ісіне,
ОІ вазад
Бірікген
Іш аднь
кусуне.

Тьрмашъв
Керекди
Ісанҗа
Ушавџа,
Тьрмашъв
Керекди
Оқувџа,
Ҷашавџа.

Бу көзүв
Ізлејди
Ватърльџ
Em erlik,
Ҷарльдан
Ізлејди
Тірілік,
Ҷігерлік.

Керек тылд
Бу җуртха
Қарансха
Ne ulyk,
Erştrek

Bolsa da
Kerekdi
Tirilikl

Sen azсық
Савьгсық
Etsen, men
Bir misal
Ajtajьm,
Erinmej
Kesekcik
Qulaq sall

Qajtajьm
Bek vurun
Kijik bir
Kөzyvge,
Ҷьr-inar
Kelmegen
Maqamџa,
Өzyvge:

Bek vurun
Bolqandь
Bir usda
Suratсь,
Suratxa
Dunjanь
Ozarџa
Muratсь.

Kerti da
Suratнь
Bek ariv
Salqandь,
Bu işde
Birinci

Orunnu
Alqandь.
Ozqandь
Sav xalqнь
Ol tuqum
Hunerge,
Bolqandь
Belgili
Har eige,
Har çerге.
Bu usda
Qaqьtdan
Etgendi
At surat,
Seirge
Qalьrlaj
Sav tijre,
Çamaqat.

Naqьşlav,
Bojavlav
Ajlanь
Kyreşiv
Etgendi
Suratнь
Atlaqа
Erişiv.

Kelişiv,
Ketişiv
Atxa sav
Xalq varь,
Kөv çerге
Çajьlqand
Naqьşнь
Xararь...

Har kelgen
Ajtxandь
Suratсь
Makarqа:
„Elt auz
Mardaңь
Tavarsa
Bazarqа..!“
Bu көzny
Qamatxan
Bir surat
Bolqandь,
Altьnңа
Varьr dev
Em murat
Bolqandь.

Az bolqand
Ol caqda
Bazarda
At satьlq,
Bek ullu
Har çerде
At çoqluq,
At qьtlьq.

Bazarqа
Naqьşнь
Kelligin
Bilgenle,
Сьjьlvь
Varьda
Bazarqа
Kelgenle.

Naqьşсь
Naqьşьп

Bazarnь
Təryne,
Salqandь
Tururlaj
Har kimge
Kəryne.

Kərgenle,
Ajtxanla
Atь da
Çajav da:
„Qajdan da
Tavьlqand
Byllaj bir,
Bojav da“...

Sorsala
Suratнь
„Satьlqmdь?“
Dev atьn,
Makar da
Çuvavxa
Dev turqand:
„On altьn!“

Sьnajla
Seirge
Qoltuqun,
Qojunin,
Açirca
Qьjьlqan
Toqajь
Bojunin.

Ol kyn da
Birevlen
Kelgendi
Bazarqa,

Ex kelmejd
Kucymden
Ol kynny
Çazarqa.

Atьнь
Başьndan
Adezge
Tartxanlaj
Kelgendi,
Bir adam
Çьjьnca
Qatxanlaj:

— „Satьlqmdь
Dejdile
— Oj atьn?“
Kelgençe:
— Ajhajda
Satьlqдь
Baqasьn
Bergençe.“

Bazarnь
Kəv xalqь
Suratнь
Taşlajla,
Bu atнь
Usyne
Çьjьlvь
Başlajla.

Har kelgen
Qьzьşьvь,
Soralla
Baqasьn,
Iesi

Çуавха
„Çуз алън,
Çуз алън“.

Qараъьв,
Syeliv,
Atcъqнь
Qatъna,
„Tulparka“
Ātajla
Erkelev
Atъna.

Atcъqda
Çoq sьfat
Ne va da
Çoxar çal,
Axьь
Boş bir at,
Kök tykly
Prostoј mal
— Ne çoxar
Qıjruq çoq,
Ātajьm
Men tyzy,
Ne alъn
auzu,
Ne ala
Bir közy.

Bir-birge
Çetdirmej
Baqalь
Etele,
Bir-birge
Çetdirmej
Alьв em
Ketelle.

Beleyd
Ajvatlьq
Ucxara
Bz saldь,
Çavaqь
Bolsada
Baqasьn
At aldь.

Kөzbavluq
Çeңmedi,
Çeңalmaz
Cьrt хаqнь,
Tartalmaz
Kesine
Kertica
Sav xalqнь.

Kımgе da
Ne kerek
Suratнь
Alьrqa,
Suratxa
Atdь dev
Quralьв
Qalьrqa.

At ese,
At bolsun
Çortuvu,
Çyryşy,
Qoj ese,
Qoj bolsun
Terisi
Em toşy.

Suratnъ
Suratdъ
Atъ da,
Kesi da,
Suratnъ,
Suratnъ
İşi da,
Nesi da.

Ajt seni
Kölyñ'a
Bu işge
Qalajdъ,
Men bilgen
Adamda
Baqa da
Alajdъ.

Adamqa
Kesamat
Berilmez
Tъşьndan,
Berilse
Berilir
İşinden,
Başьndan.

Ne qaşьn,
Ne көzyn
Sormajla
Uşgoknu,
Ne tuqum
İlgenin
Soralla
Ol oqnu.

Sorulmaz
Qыльснъ
Ne воју,
Ne eni,
Sorulsa
Sorulur
Auzu
Kesgeni.

Amanqa,
İgige
Qajsьna
Bek esiñ
Ketedi,
Tykenqe
Barqanda
Sen kesiq?

Ariv көz,
Ej көksyl
Gençili
Gokgacьq,
Bu misal
Bolsadъ
Keregi
Bek acьq.

Çаньна
Tijmesin,
Tavlu qьz,
Uv çarьb,
„Turu söz
Acьraq
Tijer“dev
Söz vardъ.

Sen tuvdun
Bir yjde
Ojulqan
Oçaqъ,
Bajlьqнъ
Çanьndan
Bolmaqan
Cьrt çaqъ.

Patcaxla
Bşanьv
Ne kesek
Bazmaqan,
Daim da
Artьqlьq
Cegivden
Ozmaqan.

Ataңъ
Arqasъ
Çyk taşьj
Talqandъ,
Өmyry
Eliv da
Kөрmejin
Qalqandъ.

Çarьsa,
Çarьнъ
Ezgendi
Esgilik,
Qanьndan
Emgendi
Kapital
Qançilik.

Alqandъ
Kөzynden
Anaңъ
Bar nyryn,
Qaraңъ
Bөлmede
Çaşa dev
Өmyryn.

Çarьqа
Kapital
Bu işni
Maxdanьv
Etgendi
Ol anь
Tьjьпşlь
Tyz taпьv...

Tөkgenle,
Tөkgenle
Ol ozqan
Өmyrle,
Çarьнъ
Kyjdyryv
Külle em
Kөmyrle.

Ol dunja
Auşdu,
Bu көzyv
Ol tyldy,
Anь tar,
Zor çolu
Bil saңa
Çol tyldy.

„Oqudan
Ei ozar,
Oquvsuz
Uj tozrar,“
Menica
Qajqьbь
Sözlerin
Kөv sozar.

Tьşьndan
Çansanda
Tavlany
Altьbь,
Mьjьna
Cavьbьdь
„Kөrykny“
Salqьbь.

Arivum,
Ej meni
Syjymly
Suratьm,
Cьrajqa
Tavьbьv
Tyjyldy
Muratьm!

Tavmazsa
Qarasaңda
Kөlymy
On qatьn,
Beleyd
Arivnu
Ne kesin,
Ne atьn.

Men saңa
Tyvedim
Bilimsiz
Halьnda,
Dunjadan,
Oquvdan
Tilimsiz
Halьnda.

Ne etsin
Bu çyrek
Axsьnmaј,
Okynmeј,
Bu halqa,
Bu işge
Acsьmaј
Em kyjmeј...

Bek volsun
Tьşьbьv,
Alqьnda
Inçildi,
Çaşavdan
Ulyşsyz
Bolqanьn
Ol bildi.

Biz өsgen
Ma bu çurt
Çarьbьqa
Qaş kerdі,
Mıң tuqum
Erkinlik
Qьzqanmaј
Ol verdі.

Oquvda,
Əsyvde
Bu çurtnu
Har derti,
Oquvda,
Bilimde
Har tyzlyk,
Har kertli.

Nellej bir
Syjse da
Bar oquv
Çuduqa,
Bar kycyn
Salqand ol
Oquvqa,
Uduvqa.

Men sana
Çoluqdam
Mijik çar
Çollada,
Em esgi,
Em qyjьn
Emda tar
Çollada.

Тьшььв
Çarьq çol
Alqanda
Kesine,
Ol çolqa
Tyşerge
Kelmegend
Esiqe.

Анаь
Çoluna
Tartasa
Bek çudu,
Ajt, sende
Hur çolqa
Талрььв
Çoqmudu?

Kim oquv
Dej ese,
Men anь
Çaqlajma;
Men kesim
Oquvnu
Qojnumda
Saqlajma.

Bir zaman
Ma men da
Zat kormeј
Quruda
Çaşajem
Bek teren
Qaraь
Uruda.

Bukvardan
Harif da
Сьqara
Bilmeјem,
Bu oquv
Çаньпа
Сьrt aqьl
Bөлmeјem.

Da, kerta
Bir xapar
Saqlajma
Men andan,
Ol çahil
Başm bla
Kyn kergen
Zamandan.

Kesim da
Sezmezden
Cyrekge
Öt cыqды,
Urunğan
Ujyrden
Syjdyt bir
Qыzcыqны.

Şkolda
Kөv zaman
Kyreşdi,
Oqudu,
Başından
Çahillik
Qarasın
Ken quvdu.

Oquvu
Bar adam
Har neni
Kөredi,
Ol qызqa
Meni bir
Tilegim
Bar edi.

Izleem
Men anь
Өmyrlyk
Nөgerge,
Ujala
Edim bek
Kei maңa
Zat derge.

Syjgenim
Bu qызнь
Erini
Qan qына,
Çajыldь
Ol elni
Savlaјъn
Xalqына.

„Be“ elni
Urunğan
Xalqына
Çol acxan,
Alanь
Kolhozqa
Ol boldu
Al tartxan.

Bөлmedi,
Tөrt cынь
Kolhozda
Işledi,
ÇыI saјъn
Mijikge
Өrledi,
Tyşmedi.

Em ullan
Baş işi
Çarьqne
Bşьrv,
Bzьndan
Böldula
Har ańı
Tşьrv.

Baş volub
Likpıntnu
Ol acdı
Biz elge,
Oquvnu
Ol saldı
Çyrekge
Em kelge.

Baş voldu
Çańqı
Çol acıv
Har işde,
Baş voldu
Esgige
Acıqan
Kyreşde.

Baş voldu
Kulakga
Qav-qarş
Barıvda,
Baş voldu
Kolhozqa
Tava çol
Çarıvda.

Baş voldu
Har çarьq
Innetde,
Muratda,
Baş voldu
Har işde,
Har zatda,
Har zatda.

Çarata
Edim men
Anь har
Atlamьn,
Syjeem
Çamalнь
Em „Çumun“
Em „lamьn“.

Kyn saıyn
Çyregim
Bekden-bek
İleşdi,
Kelymy
Em teren
Ornuna
Çerleşdi.

Syjdım men
Anь ol
Muskullu
Qollarьn,
Çaratdım
Anь ol
Komsomol
Çollarьn.

Çaradým
Men aný
Qoşaqсыз
Sözlerin,
Savrusun,
Barmaqın,
Qulaqın,
Közlerin.

Kynleden
Cuaqlı
Aq köklej
Bir kynde,
Tybedim -
Men aña
Elde el
Tykende.

Сьqдым мен
bзындан
Bu qызqa
Ileşiv,
Başladым
Oramda
Kөv zattan
Sөleşiv.

Сьв-сьль
Kecеle
Сьльта
Edi çaj,
Tavlanь
Sav-sarъ
Sarqaltъv
Altъn aj.

Sözleden
Söz сьqдыв
Kөл tьjдым
Sөleşiv,
Çyrekde
Qajqдымъ
Ань vla
Uleşiv.

Barmaed
Kөл ne az
Çyrekni
Tөгerge,
Seni men
Өmyрге
Izlejme
Zat derge.

Em axъ
Сьdatдым
Kesimi,
Tөzdyrdым,
Çyrekni
Kemirgen
Qajqдымъ
Sezdirdim.

Ne volsa
Ol volsun,
Kөrgyzdym
Çaramъ,
Tyz çerge
Qadaldь
Kөzyny
Qaramъ.

„Kel— dedi—
Bir kesek
Kel vizde
Çögejik,
Bir rahat
Olturub
Alaj ic
Tögejik“.

Ketdik viz
Alanь
Uj tava
Тув-turu,
Ujynde
Anasь
Oltura
Qub-quru.

Kırdık viz
Bir yjge
Аравьз
Şum boldu,
Kölymde
Artьqda
Meni bir
Ot toldu.

Keñertdi
Qaşьнь
Qььlqan
Seklerin,
Aşьqдым
Em qorqum
Bilmejin
Ne derin.

Qarajma
Közyne
Tözümsyz,
Сьdamсыз;
Tebedi
Çyregim
Bek çeңil,
Bek damсыз.

Kesekden
Kölyrды
Başьn ol
Ma öрге,
Uvlandь
Kim bilsin,
Kim bilir
Ne eterge?

Bir talaj
Minutla
bşardь
Ol yzmej,
Bir talaj
Minutnu
Tutdu ic
Körgyzmej.

Ot qьzды
Kökregim,
Kujdy ol
Em bişdi,
Sır uşьv
Buzladьm,
Bir vьtyn
Ileşdim.

Kökregin
Költyryv
Soludu
Terenden,
Ex, ol kyn,
Ol kynne,
Mıñ qat sьj
Bereme.

Qaramь
Közymden
Bir qalqđbь,
Bir tyşdy,
Bir ariv
Kylyv bla
Sözynе
Kırışdı:

— „Ex meni
Çan teñim,
Baqalь
Sylemen,
Çаньңа
Tijmesin
Seirden,
Kыlemen!“

Sen bla men
Tuvqanbьz
Ol ozqan
Өmyrde,
Ahlьsь
Qaş keriv
Kylmegen
Ujyrde

Bu elge
Kırmejin
Hurluq tyl
Тав ать,
Kөrynmej
Turqandь
Kesi tyl
Qanatь.

Artьqlьq,
Zalimlik
Bykgendi
Kөv velni,
Zallmlik
Ezgendi
Çarlьsьn
Bu elni.

Patcaxlь
Zamanda
Bu çerde
Kөv çanla,
Qan tamьv
Kөzleden
Tөkgenle
Kөv çanla.

Qamcile
Uzgenle
Patcaxla
Em ханла,
Mıñ çыпь
Tөzgenle
Ma vizni
Тавханла.

Ылань
Бек қысха
Айтма
Билесе,
Нар сөзде,
Усақда
Сен естіл
Кеlesen.

Ех, мені
Бақаль
Нөгерім,
Сылемен!
Алань
Қайсысын
Сапайым
Саңға мен!..

Енді ол,
Ол болсун,
Берлаққа
Келейк,
Бу құртну
Кесине
Бір ақы
Бөлейк:

Қарал көр,
Қыралнь
Қытырав
Баққань,
Ішци халқ
Ныр кунңе
Кенңин қол
Қарқань.

Бу құртда
Меллонла
Нурлуқда
Туралла,
Бу құртда
Меллонла
Сос. қағав
Қуралла.

Бу құртда
Ішленед
Он миңле
Гигантла,
Он миңле
Рудникле,
Фабрикле,
Заводла.

Бу құртда
Меллонла
Қетелле
Тақалла,
Асылд
Он миңле
Ликпунктла,
Ушқолла.

Нар іште,
Нар кызде
Биз алқа
Уравьз,
Ем мылкде,
Ем аңда
Биз алқа
Варавьз.

Endi viz
Kyresde
Ərlykny
Alqanvız,
Sos. çaşav
Quravnu
Tamaľn
Salqanvız.

Alqnda
Aldadı
Eterik
İşibiz,
Biz kyres
Otunda
İslenib
Bişeviz.

Bu quru
Syjyvny
Kəzyvy
Tyjyldy,
Sen ajtxan
Bu saqny
Əzyvy
Tyjyldy!

Sozuluv
Çaramaz
Əceşli
Çənevde,
Kyreşiv
Kerekdi
Klassn
Çeñivde.

Çararmь,
Bu saqda
Artьnа
Turaqlav,
Alьnа
Tьrmaşmaj,
Sozuluv
Art saqlav!

Çararmь
Ajt maңa
Tesuqa
Teviniv,
Aqsızlyq
Çoluna
Ajlapny
Em miniv.

End asьq
Ajtama
Tartьnmaј,
Sylemen,
Kər çolda
Bolalmam
Çol nəger
Saņa men.

Ex meni
Klass teңim,
Baqaly
Sylemen,
Çapьnа
Tijmesin
Mьdaxdan
Kylemen!..

Sen entda
Çaňbqa
Qaş kere
Bilmejse,
Kolxoznu
Melxumun
Sen көre
Bilmejse.

Ilmuqa,
Oquvqa
Suvuqsa
Buz kibik,
Çahillik
Ötunda
Erijse
Tuz kibik.

Encide
Izlejse
Tatıvnu
Çaşavqa,
Bermejse
Kesini
Insanna
Uşavqa!..“

Bu sözle
Barıb
Mıjıma
Ötdyle,
Bu sözle
Kөv zatxa
Saqıııb
Etdile.

Ex, dedim,
Turmam men
Barma dev
Quanıb,
Artekge
Kirgenca
„Hajvanuf
Uvanık“

Ol kynden
Soıra men
Çan atdım
Oquvqa,
Turmam dev
Men uşav
Oquvsuz
Soquvqa!..

Tırlendim,
Egecim,
Kөbleni
Kөrdym men,
Çaňıbı
Tölyny
Safına
Kirdim men.

Çaňırdı,
Çarırdı
Ańım da,
Esim da,
Çaňıbı
Qızlanı
Sıjeme,
Kesim da!..

Ex, meni
Tavlada
Teñ ösgen
Egecim,
Kөv kynle
Sarqдыla
Bygynne
Dericin.

Kөv kynle
Aqдыla
Bir-birin
Quvuşub,
Bu çurtnu
Kөv kirден
Tazalav,
Çuvuşub.

Kөv doqra,
Kөv mujyz
Tuşdyle
Uvalьb...
Ketdile
Topraqnь
Tuvune
Çol salьb.

Qьzyl kyn
Qavşatdь
Kujdyryv,
Ijiriv...
Kөv хansla
Ketdile
Sarqalьb
Em ciriv.

Çurtubuz
Bav-başxa
Bet aldь
Tyrleniv,
Eski em
Kir çolla
Bitelle
Kirleniv.

Ne qadar
Bolqandь
Tyrleniv,
Egecim,
Ekibiz
Al tanьş
Zamandan
Bericin...

Esgini
Kөzyne
Qozladь
End qьşlyq,
Çaңdan
Çaңrdь
Arada
Tanьşlyq.

Çaşlyqda
Tanьşlyq
Tatlydь
Bal derca,
Tөгed ol
Auzqa
Sөzleni
Şekerca.

Bygynne
Dericin
Qalqanbъz
Tuvemej,
Bir-birge
„Savmusa
Çan tenim
Sen?“ demej.

Suvuq xal
Tartxandъ
Ol esgi
Syjmeklik,
Kørynmejd
Çyrekde
Burunçu
Kyjmeklik.

Biz ømyr
Ijgenbiz
Bir çurtda,
Bir elde,
Syjmeklik
Аьгав
Çyrekde
Em kølde.

Bolum bla
Sen bir çol,
Men bir çol
Alqanbъz,
Bu eki
Çolda viz
Ajrlъb
Qalqanbъz.

Ась ем
Çahillej
Turasa
Dev eştiv,
Kørmeem
Kesinl,
Ma bygyn
Tuveşdik.

Saqlama,
Arıvcuq,
Sen meni
Saqlama,
Тъвьгда
Kesinl
Kyjdyrme,
Qaqlama.

Seni men
Tynene
„Ç...“ elde
Kørgende,
Aq mamuq
Betine
Kølymy
Bergende.

Nyr sevdiç
Usyme
Çarъtъb
Aj kiviç,
Çьltъdъç
Sanъtъb
Cuaq køk
Çaj kiviç.

Təgylyv
Sij çibek
Saclarıñ
Usuñe,
Alıta
Sьqqañıñ
Tuşedi
Esime...

Bygyn da
Çyrekde
Hoş keldi
Sözlerin,
Bygyn da
Közümde
Ojnajla
Közlerin...

Ex... meni
Tavlada
Teñ ösgeñ
Egecim,
Turu söz
Tigirek
Tijse da
Sal kecim!..

Хақ затıñ
Çazmajıñ
Çaşavda
Bolumdan,
Tartıñıv
Qalırqa
Kelmejdı
Qolumdan.

Çoq sende
Talrıñıv
Oquñqa,
Etinge,
Kөv esgi
Xalile
Oquđum
Betinде.

Kybele,
Kjamarla
Kemiriv
Belinı,
Sьrajqıa
Vazıñıv
Bijlegend
Kөlyñy.

Burunñı
Adetle
Qonaqlav
Mьjьñda,
Çur çoñıq
Tutasa
Mьjьñda,
Ojunda.

Anañ
Çoluna
Tartasa
Bek çudu,
Ajt, sende
Hur çolqa
Talrıñıv.
Çoqmudu!?

Qazsanda
Tavmazsa
Kölymy
On qatın,
Beleyd
Arıvnu
Ne kesin,
Ne atın.

Salam al,
Nyr salam,
Tarsıqma
„Uv çarlı“!
Turu söz
Acıraq
Tijer dev
Söz vardı.

Tuqumcu qaumlaqqa qarşb.

Partijanb ajqaqdb sızb,
Anb çolu—tyrlenmez çoldu,
Amma bizde völek çyl alqa
Ol çolnu көv vuzuvla boldu.

Мьjb kimni мьjbсь ese,
Aqa көre da oqlanьvu,
Aqvapb kim qajrb uvlasa,
Ol çarь sarxnb aqlanьvu!..

1934 çyl—

Bizde ullu perelom çьb,
Bьjb keç taşlandь kyreliv,
„A“ nb kulak ijisli çolu.

Partijanb tyz linjasьn
Tuqumcula tersge vurqanla,
Çarьb xalqnb artxa ьxdьrbьv,
Bajnьb alqa teçev turqanla.

Kөkde, көk xavada çyzgen kyn
Bьjb artьq nyr төgьv tuvdu,
Çalqa qajrbьv turqan kulaknb
Şovralarьn uatdb, vurdu.

Majna ornun tavdb klass çav,
Kulak fitna işle alcьsbь,
Syjynelle bu halnb көrgen
Qaracajnb çarьb-çalcbьsbь...

„Tuqum-çuq“ demej ol qaumnu
Qanmaj edi qara çyregi,

Çyrek ne! ters bolsa adamny
Qaň, syekleri, çiligi...

Kim tyzd deň kesamat beralyr,
Qajda mýnda qajda klass söz?
Qajda leninizmden ыşan,
Qajda klass innet, klass көz?..

Qul çarly da, özden çarly da
Birdi leninci tutxan çolqa,
Tart-soz etiv burçanla aň
Tuqumçula oňda em solqa.

Alqyň qul da özden çarly da
Teň talçyqyň, teň ic urdula,
Bajqa işlev, vajqa urunuv,
Bajny qurşovunda turdula.

Klass çoldan şaşxan qaumla
Otnu tersine ыşyrdyla.
Qul çalçынь өзden çalçыqа
Uduv azmь qatyşdyrdyla.

Syjmejdile vu qaumçula
Tuqum aňylyq unutulurun,
Klass çav ol keç ыхдыгыльв
Çarлынь alqa tutulurun.

Hej urunçan qaracaj xalqy,
Çavqa otopr verivge qozqal!
Tajancaqyň temir vaçanad,
Qaňc vol, tyz çolda vaş saf al!

Biz kerekviz cek aňylyqа,
Tevsemezge çav urçan xarsxa,
Klass çavqa qarav ijmezviz
Klass aňny tubaňna carsxa.

Innetibiz—partija ajtxan,
Atlamъbъz—sosalizm çolu,
Qavşatъrbъz biz har сырmaun.
Tuşman ualъr, mulxar volu.

Tuqumcula-kulak egetle
Bizde tav eşymny көrmejele,
Qul bla özden ajъr volmasa,
Alqa eşyv voş çomaq dejele.

Ыла varъ tuşman sөzlelle
Miң·miң atlam alqa etgenbiz,
Alqъn entda bek көv vorclubuz,
Kөv zatda muratxa çetgenbiz.

Qul-özden da çalъь em çarъь
Xar bir isci,
Klass çoldaşъbъz,
Partijanъ sъjъь Ovkomu
Guzdarъbъz em çol vaşъьbъz.

Ispolkomqa qaracъь çarъь,
Saңa nyr төgyled kыcynden,
Kөkregine orden qadalqan
Gyrçyev çoldaşъnъ işinden.

Işci urunqan elli төly—
Sen Leninci sъjъь komsomol,
Tuqumculuqqa çumduruq ur,
Partijaqa çaş voluşcu vol!

Klass adъnъ qыъьcъn vile,
Buz esgi kulak çolun ur-cac
Tuqumcu qaumlaqa qarşъь,
Qatъь, qanъь, mъdъxlъь ot ac!

Bizde bla alada.

Bizni çurt

Gyryldeв өседі,

Qajnajd bizde

Hur-çaңь çaşav;

Өsym сьгмавлань kesedi,

Çol verelle

Çarььв таş-tav!

Bizde işci xalq alqa vaгьв,

Өsed ань

Bilmi, ань;

Bizde çarььв купу çarьв,

Atad kerti

Çaşavnu таңь.

Bizde sosialist qalala

Өkyrelle көкlege сьқьв,

kommunась qurcdan valala

Işde em kyreşde сьпьқьв...

Alada va tersinedi hal,

Çaşav avad

Туvunden ciриv;

бзьnadь har tyрly mylk mal

Bankurtlaşьv

Keç tamьr keriv.

Qanь dav etek keriv keңne

Keted işci xalqdan „essizlik“.

Anda haman varad tereңne

Асьқ,

Çalannaсьқ

Işsizlik.

Çollarың.

KVZD-da konfliktge.

Qыtajың urunған халқы Can-Kaj-şiden—
Çарылаң қаның тоқуған кішіден
Сөв узув таңың çallaқаныңда кеңе,
Can-Kaj-şi bir бөлек ақ it тавды теңел..

Çыжың çалы арғың азавларың асыв
Ulujdu сегібізге сілегеј сасыв;
Can-Kaj-şile „quturadyла“ кун-кынден
Сurum сықарғыв тыкны-сөвну тывunden...

Sav dunjada urunған elli--işcige,
Melionlav oraқсықа-çögyşcyge
Qанылығ tutady parazit Can-Kaj-şi
Beş-uvalығың билмеј bir азав тіші!..

Kөz çандығыв on kalak itni icinden
Sөz aйтady, qorqmaј on miңni kycynden,
Heј çanvar! Birigivdi oraқ-çөгyc,
Oldu dunjaqa tuturuqluқ etgen kyc.

Ol birlikdi qараңылығны çuvqan hyr,
Munu bil da alaj qаныс, alaj yr!..
Qызы шыыла! Uc көklede, сақ vугун,
Qызылығқа сыј ver, тағың ем çyгун!

Bol bir vulkan, iјir tavnu-taşлаң,
Ez vu insаn qavda çаныvar vaşлаң...

Çer şarğa qızılıq ver, çiltırat,
Kapitalnı çurek tamıgı qaltırat!
Bojavıçı sal dunjane varına,
Birlik ver vıtev proletarlarına.

Çaq xar çerde oktjabrın otıarın,
At çarın közden көв çılıq totıarın.
Qızı otıa quvurulsun tuşmanla,
Sıvca sarqın aladan vaur qanla.

Sınny ur tyzlygıçe ters varqanqa,
Tıqınsın zulmıca ıvıanqan qanqa,
Qarvıladı, qarvıansın qollarıç!
Kırdıklansın ırxım alqan çollarıç!

MOPR-ға.

(Kapitalnъ tyrmelerinde çatxan çoldaşlaға)

Ol tyrmеде çatxanla bizni
Revoljusion çoldaşlarъввз,
Teñlik kyreşni otunda çaññan
Işci-elli qarnaşlarъввз.

Bygyn alada melion işci,
Melion elli sozulub çatalla,
Añıylarъ ac-çalanñacdan
Oramda carxlarъn satalla.

Bygyn anda kyçlyk, artъqlық
Burzuñlaға yjdy-ujady.
„Xalqqa teñlik“ degen auznu
Anda çumduruq qañn qıjady.

Bygyn anda erkinlik çoqdu
Urınñan qıjъnъn aşarға,
Tъrnaq tausub etgen işinden
Tamaq aşъn tavъв çasarға.

Anda işlemegen qañıla
Iscileni tutub tonajla,
Bөryleca çъjъlvв бирден
Çarlъ xalqnъn haman talajla.

Вугун anda vuzlu tyrmele
Аузларън керив туталла,
„Оъъълъм“ деген урунчанланъ
Ой тырмеle теренде çуталла.

Аjhaj кев-кертid, вугун anda
Капиталда қуруқ кyçлyдy,
„Хақъм-хақъм“ деген аузқа
Қан вөркдyрген çумдuruқ кyçлyдy.

Амма, inan sen zaman kelir,
Ала tutmaqladan сьқарла,
Тoймaz tamaq tyrmelerine
Вurzujlанъ keslerin тьқарла!..

Отв. редактор *Батчаев А.-К.* Техредактор *Ш. Ближиков.*

Сдано в произв. 9/XII 1934 г.

Подписано к печати 29/XII 1934 г.

Формат 114x162 ¹/₃₂. Тип. зн. в 1 бум. л. 63,232, печ. лист. 5.

Тираж 2600. Зак. № 2444. Облито № 279.

Типография Кароблнациздата
Кисловодск 1934 г.

Възраст
Цена

13. 30 к. 42028

13 коп

На карачаево-балкарском языке

Уртенев Азрет—Сборник стихов и поези

Типография Каробланицадага

Кисловодск—1934 г.